

تحلیلی بر راهبردهای بازآفرینی پایدار در بافت‌های تاریخی شهری
نمونه موردی: میدان مسجدی بناب

لیدا بلیلان اصل ^{*}، دانشیار گروه معماری و شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی تبریز، تبریز، ایران.
lida-balilan@iaut.ac.ir

داریوش ستارزاده ^{*}، دانشیار گروه معماری و شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی تبریز، تبریز، ایران.
dariush_sat@msn.com

**An analysis of sustainable regeneration strategies in historical urban
contexts, a case example: Bonab Masjid Square**

lida balilan asl ^{*}, Associate Professor, Department of Architecture, Islamic Azad
University of Tabriz, Tabriz, Iran.

Lida-balilan@iaut.ac.ir

Corresponding Author

Dariush Sattarzadeh ^{*}, Associate Professor, Department of Architecture and Urban
Planning, Islamic Azad University of Tabriz, Tabriz, Iran.

Dariush_sat@msn.com

چکیده:

بافت تاریخی میدان مسجدی بناب با چالش‌های جدی در زمینه حفظ و احیای خود روبرو است که این امر ضرورت تدوین راهبردهای جامع و پایدار برای بازآفرینی این بافت را نمایان می‌سازد. هدف از پژوهش حاضر تحلیل راهبردهای بازآفرینی پایدار در بافت‌های تاریخی شهری در میدان مسجدی بناب است. در این راستا پژوهش حاضر از نظر هدف‌گذاری کاربردی و از نظر روش‌شناسی کیفی-کمی انجام شده است. جامعه آماری پژوهش ۴۰ نفر از متخصصین این موضوع و کارشناسان در سازمان‌های ذی‌ربط انتخاب شده است. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها ابتدا به شناسایی عوامل درونی و بیرونی اثرگذار بر بازآفرینی پایدار بافت تاریخی میدان مسجدی بناب با استفاده از مدل SWOT و سپس با استفاده از روش SWARA به اولویت‌بندی این عوامل پرداخته شد. نتایج نشان داد در بین ابعاد شش گانه در بین عوامل داخلی بعد کالبدی- فضایی با امتیاز ۳/۸۶ بالاترین امتیاز و بعد منظر شهری با امتیاز ۳/۰۶ پایین‌ترین امتیاز و در بین عوامل خارجی بعد کالبدی- فضایی با امتیاز ۴/۷۵ بالاترین امتیاز و بعد اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و تاریخی با امتیاز ۳/۳ پایین‌ترین امتیاز را به خود اختصاص داده‌اند. نتایج روش SWARA نشان داد راهبرد کالبدی- فضایی با امتیاز ۰/۴۷ با اهمیت‌ترین راهبرد و راهبرد کاربری- عملکردی با امتیاز ۰/۰۳ کم‌اهمیت‌ترین راهبرد نسبت به سایر راهبردها شناسایی شدند و از بین ۲۹ راهبرد نهایی پس از محاسبه وزن معیارها، راهبردهای زیست محیطی راهبرد امکان بهره‌گیری از آب و هوای خنک در تابستان، در میان راهبردهای حمل‌ونقل راهبرد امکان استفاده از دوچرخه به عنوان عناصر اصلی حمل‌ونقل، در میان راهبردهای کاربری-عملکردی راهبرد امکان تبدیل مجموعه میدان و بازار به کانون گردشگری، در میان راهبردهای کالبدی- فضایی راهبرد احتمال کم‌رنگ شدن عناصر سازمان فضایی و عناصر خاطره‌انگیز در میان راهبردهای اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و تاریخی راهبرد حضور امام جمعه‌ی شهر در جهت پیشبرد اهداف طرح پیشرو، در میان راهبردهای منظر شهری راهبرد خط آسمان نامناسب در گذرهای اطراف، مهم‌ترین راهبردها در میان راهبردهای بازآفرینی پایدار در بافت‌های تاریخی شهری می‌باشند.

واژگان کلیدی: بافت تاریخی، برنامه‌ریزی راهبردی، بازآفرینی پایدار، شهر بناب، میدان مسجدی

مقدمه

بافت‌های تاریخی شهری، گنجینه‌هایی ارزشمند از تاریخ، فرهنگ و هویت یک شهر هستند. این بافت‌ها، با بناها، کوچه‌ها، میدان‌ها و فضاهای عمومی خود، روایتگر گذشته یک جامعه و نمایانگر سبک زندگی و ارزش‌های آن دوره هستند (Pulles et al, 2023:17). این بافت‌ها در زمره‌ی ارزشمندترین بافت‌های شهری محسوب می‌شوند که به مرور زمان، با توسعه‌ی شهرها و فرسودگی هسته‌های تاریخی، کیفیت زندگی در آن‌ها افت کرده است (خاکسار و مهدوی، ۱۴۰۲: ۵۴). در واقع

این بافت‌ها بخشی از سرمایه‌های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی شهرها هستند؛ اما تغییرات شهری به تهدیدی جدی برای هویت این هسته‌های تاریخی تبدیل شده و به این بافت‌های ارزشمند شهری آسیب می‌رساند (Chandan & Kumar, 2019:76). به طوری که توسعه کالبدی شهرها طی دهه‌های اخیر مشکلات، چالش‌ها و تنگناهای متعددی را ایجاد کرده است که یکی از پیامدهای منفی آن، تسریع تغییرات ایجاد شده در بافت‌های تاریخی و فرهنگی شهرها است که منجر به افول جایگاه اجتماعی، بی‌نظمی در سازمان فضایی-کالبدی و کمرنگ شدن جنبه‌های اقتصادی و کارکردی آن‌ها شده است. به این ترتیب، فشارهای توسعه اغلب به عنوان تهدیدی برای میراث فرهنگی در چنین بافت‌هایی دیده می‌شود (جیحانی و همکاران، ۱۳۹۷: ۴۸). علاوه بر این، عدم تطابق خدمات ارائه شده در این مناطق با نیازهای معاصر اغلب منجر به انزوا، عقب ماندگی و کاهش کیفیت زندگی در این مناطق تاریخی می‌شود. این در حالی است که بافت تاریخی شهرها به واسطه‌ی قدمت، وجود عناصر باارزش تاریخی، موقعیت مناسب ارتباطی، قرارگیری بازار اصلی شهر و بسیاری از موارد دیگر، جایگاه منحصر به فردی در ساختار فضایی و کارکردی شهرها دارد. این بافت‌ها علی‌رغم دارا بودن ویژگی‌های منحصر به فرد، با تحولات متعددی مواجه و به تدریج دچار نارسایی و اختلال در ابعاد مختلف گردیده‌اند. همزمان با بروز مسائل فوق و تأثیرات آن‌ها بر حوزه‌های مختلف، توجه به بافت‌های تاریخی و رفع ناپایداری آن‌ها، به موضوعی جدی و محوری در شهرها تبدیل شده است (رئوفی و شیعه، ۱۴۰۱: ۲۵۰). بافت‌های تاریخی به واسطه ویژگی‌های باارزش خود از سایر بافت‌های شهری متمایز هستند؛ اما اغلب به دلیل عدم انطباق با سرعت تغییر نیازهای ساکنین وارد فرایند فرسودگی می‌شوند. همین امر لزوم برنامه‌ریزی و حفاظت را در بافت‌های تاریخی تأیید می‌کند (حسن‌زاده و سلطان‌زاده، ۱۳۹۶: ۵۷). در واقع بافت‌های تاریخی شهرها در طول فرآیند رشد خود به مرحله‌ای از رشد می‌رسند که نیاز به تجدید کالبد و بازآفرینی پیدا می‌کنند (شیخ‌الاسلامی و کرمی، ۱۳۹۵: ۲). چراکه هسته قدیمی و تاریخی شهرها برای اسکان جمعیت زیاد که غالباً مهاجران بودند، پیوسته دچار تغییر شکل شده که خود تخریب و فرسودگی بافت‌های اشاره شده را به همراه داشته است. این بافت‌ها از یکسو از طیف گسترده مشکلات کالبدی، عملکردی، ترافیکی و زیست

محیطی رنج می‌برند و از سوی دیگر مهم‌ترین پتانسیل شهرها برای استفاده از زمین جهت اسکان جمعیت، تأمین فضاهای باز خدماتی و نیز بهبود زیست‌محیطی محسوب می‌گردند (رسولی و همکاران، ۱۴۰۲: ۵۲).

بر این اساس حفظ و احیای این بافت‌ها، نه تنها به عنوان یک وظیفه تاریخی بلکه به دلایل متعددی از اهمیت بالایی برخوردار است. تخریب سریع بافت‌های ارزشمند، اعمال ترجیحات شخصی در فرآیند بازآفرینی و تعیین اهداف گمانه‌زنی در مورد هسته‌های تاریخی شهرها از یک سو و ضرورت حفظ و بازآفرینی لایه‌های تاریخی و فضایی از سوی دیگر اهمیت توسعه مدل استراتژیک بازآفرینی هسته‌های تاریخی شهرها را نمایان می‌سازد (حبیبی و همکاران، ۱۴۰۳: ۵۹). در این زمینه برنامه‌ریزی راهبردی برای دستیابی به حکمرانی شهری مطلوب، مشارکت جامعه، حفاظت و احیای بافت‌های تاریخی ارزشمند و رویکردهای کارآفرینانه به هسته‌های تاریخی شهرها از موضوعات بسیار مهم است. برنامه‌ریزی راهبردی برای بازآفرینی شهری پایدار را می‌توان از منظرهای مختلف از جمله دیدگاه‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی مورد بحث قرار داد (Chahardowli & Sajadzadeh, 2022: 4).

باتوجه به آنچه که پیش‌تر اشاره گردید در دنیای امروز که روند توسعه شهری با سرعت بسیار زیادی در حال پیشرفت است، حفظ و احیای بافت‌های تاریخی به عنوان یک ضرورت انکارناپذیر مطرح می‌شود (رجبی و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۱۲). بافت تاریخی میدان مسجدی بناب نیز از این قاعده مستثنی نیست. این بافت به عنوان یک سند زنده از تاریخ و فرهنگ شهر بناب، دارای ارزش‌های بی‌شماری است که حفاظت از آن برای نسل‌های آینده ضروری است. بافت تاریخی میدان مسجدی بناب یکی از ارزشمندترین میراث‌های معماری و فرهنگی شهر بناب به شمار می‌آید. این بافت با مسجد میدان بناب به عنوان محور اصلی، مجموعه‌ای از بناها، کوچه‌ها و فضاهای عمومی را در بر می‌گیرد که هر یک حکایتگر تاریخ و فرهنگ غنی این منطقه است. اما این بافت ارزشمند با چالش‌های جدی در زمینه حفظ و احیای خود روبرو است. تخریب تدریجی بافت و عدم توجه به ارزش‌های معماری سنتی آن، تغییر کاربری بناهای تاریخی و تبدیل آن‌ها به کاربری‌های نامتناسب با

بافت، فروپاشی بافت اجتماعی و کاهش جمعیت ساکن در بافت تاریخی، نبود زیرساخت‌های مناسب و خدمات شهری در بافت، تهدید بافت تاریخی توسط عوامل طبیعی مانند زلزله و بارندگی‌های شدید، از جمله مهم‌ترین چالش‌های موجود در این بافت تاریخی است (مهندسين مشاور فضا، ۱۴۰۱). با توجه به امر، ضرورت تدوین راهبردهای جامع و پایدار برای بازآفرینی بافت تاریخی میدان مسجدی بناب بیش از پیش احساس می‌شود. بنابراین از طریق تدوین و اجرای راهبردهای مناسب، می‌توان بافت تاریخی میدان مسجدی بناب را به عنوان یک بخش ارزشمند از هویت فرهنگی شهر بناب حفظ و احیا کرد و آن را به یک مقصد جذاب برای گردشگران و مکانی مناسب برای زندگی شهروندان تبدیل نمود. براین اساس بازآفرینی پایدار بافت تاریخی میدان مسجدی بناب، امری ضروری و پیچیده است که نیازمند برنامه‌ریزی دقیق و مشارکت همه جانبه است. در این راستا پژوهش حاضر به دنبال پاسخگویی به این سؤال است که راهبردهای حفظ و احیای این بافت تاریخی ارزشمند کدامند؟ و میزان اهمیت و اولویت آن‌ها چگونه است؟

مبانی نظری و پیشینه‌ی پژوهش

رویکرد بازآفرینی پایدار^۲

سیاست بازآفرینی شهری، رویکرد جدیدی در روند سیر تحول نوسازی بافت‌های مسئله‌دار شهری از جمله بافت‌های تاریخی است (میرکتولی و حیدری، ۱۴۰۲: ۱۵۰). بافت‌های تاریخی، به عنوان گنجینه‌های ارزشمندی از هویت، فرهنگ و تاریخ یک شهر، همواره مورد توجه بوده‌اند. با گذشت زمان و تغییرات شهری، این بافت‌ها اغلب با چالش‌های مختلفی مانند فرسودگی، تخریب و تغییر کاربری مواجه می‌شوند. در پاسخ به این چالش‌ها، نظریه بازآفرینی پایدار به عنوان یک رویکرد جامع و همه جانبه مطرح شده است (Chiu et al, 2019:3).

تا کنون تغییرات اصلی در سیاست‌گذاری در حوزه بافت‌های تاریخی شامل توسعه فیزیکی از دهه ۱۹۴۰ تا ۱۹۵۰، رفاه اجتماعی در دهه ۱۹۶۰، رفاه اقتصادی در دهه ۱۹۷۰، بازسازی در دهه

^۲. Sustainable regeneration

۱۹۸۰، مشارکت جامعه و بازآفرینی شهری در دهه ۱۹۹۰ و مکان‌های پایدار در دهه ۲۰۰۰ بوده است. به این ترتیب، از دهه ۱۹۹۰ و به دنبال شکست رویکردهای صرفاً اقتصادی در سیاست‌گذاری شهری، سیاست‌های جدیدتری که مبتنی بر ساختارهای مشارکتی و توسعه اقتصادی بود، به ویژه برای جوامع محلی، نقش بیشتری را ایفا کرده‌اند. در دیدگاه‌های جدید در بازآفرینی شهری، رویکرد پایداری نیز در نظر گرفته می‌شود که بر استفاده بیشتر از دارایی‌های فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی تمرکز دارد (Claudia & Luigi, 2016:12). در واقع بازآفرینی شهری رویکرد و رویه‌ای جامع و یکپارچه است که به دنبال حل مشکلات شهری و دستیابی به توسعه پایدار در حوزه‌های اقتصادی، کالبدی، اجتماعی و زیست‌محیطی به ویژه در بافت‌های تاریخی است که در معرض تغییر یا ایجاد فرصت‌هایی برای بهبود هستند (Korkmaz & Balaban, 2020:15). این رویکرد به معنای احیا و نوسازی بافت‌های تاریخی به گونه‌ای است که ضمن حفظ ارزش‌های فرهنگی و تاریخی، پاسخگوی نیازهای اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی نسل حاضر و آینده است و بر تعادل بین سه بعد پایداری یعنی محیط زیست، جامعه و اقتصاد تاکید دارد (Wang et al, 2021:75). در شکل (۱) اهداف بازآفرینی پایدار در بافت‌های تاریخی نشان داده شده است.

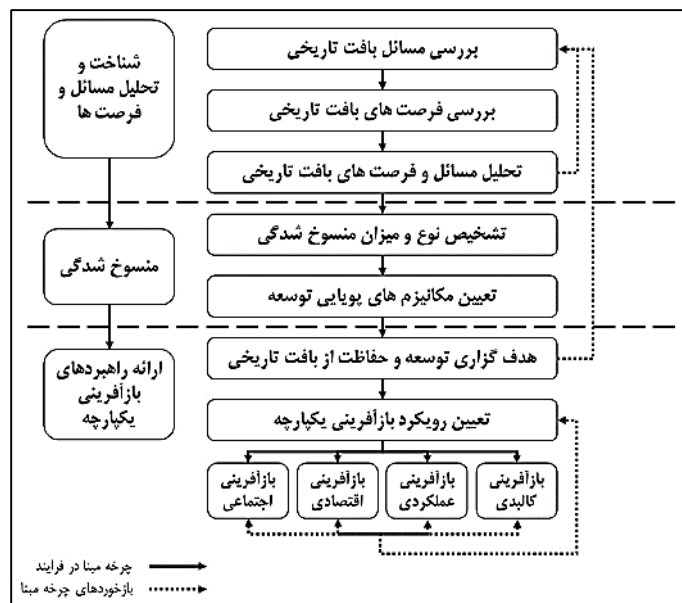

شکل (۱). اهداف بازآفرینی پایدار در بافت‌های تاریخی

منبع: (Giorno & Dellaspaina, 2022:29)

دیدگاه راهبردی در برنامه‌ریزی بازآفرینی بافت تاریخی

برنامه‌ریزی راهبردی در بافت تاریخی، فرآیندی پیچیده و چندجانبه است که با هدف حفظ و احیای این گنجینه‌های ارزشمند فرهنگی و تاریخی و همچنین توسعه پایدار آن‌ها انجام می‌شود. این فرآیند شامل شناسایی چالش‌ها و فرصت‌ها، تعیین اهداف بلندمدت و کوتاه‌مدت، تدوین استراتژی‌ها و برنامه‌های اجرایی، و ارزیابی مستمر نتایج است (Sepe, 2013:596). در واقع برنامه‌ریزی راهبردی، نقشه راهی برای حفظ، احیا و توسعه پایدار بافت‌های تاریخی به شمار می‌رود. این برنامه، با مشخص کردن اهداف بلندمدت و کوتاه‌مدت، تعیین اولویت‌ها، و شناسایی چالش‌ها و فرصت‌ها، مسیر حرکت را برای دست‌اندرکاران روشن می‌کند (Marta & Giulia, 2020:76). از طرفی فرایند بازآفرینی پایدار بافت‌های تاریخی، نیازمند یک رویکرد جامع و مبتنی بر برنامه‌ریزی راهبردی است. نظریه‌های مختلف برنامه‌ریزی راهبردی، ابزارها و چارچوب‌هایی را ارائه می‌دهند که می‌توانند در این فرایند به کار گرفته شوند. در واقع برنامه‌ریزی راهبردی، نقشی اساسی و تعیین‌کننده در فرآیند پیچیده و حساس بازآفرینی پایدار بافت‌های تاریخی ایفا می‌کند. این برنامه‌ریزی، با ترسیم چشم‌انداز روشن و تعریف اهداف مشخص، مسیر حرکت را برای احیای این بافت‌های ارزشمند هموار می‌سازد (Arbab & Alborz, 2022:265). بافت‌های تاریخی به جهت سازوکارهای منحصر به فرد خود علاوه بر تهیه محتوای پایدار نیازمند تهیه فرایندی هدفمند هستند تا در جریان توسعه و تغییر و تحولات شهری دچار آسیب‌های غیرقابل جبرانی نشوند این امر لزوم دیدگاه راهبردی را در بافت‌های تاریخی بیش از پیش نمایان می‌سازد. دیدگاه راهبردی فرایندی چرخه‌ای و مداوم است که با بررسی مسایل نیازها و اولویت‌های طراحی به تعیین اهداف و انتخاب عرصه‌های تصمیم‌گیری می‌پردازد. برنامه‌ریزی راهبردی رویکردی نوین از برنامه‌ریزی است که شیوه‌ای نظام‌یافته برای اخذ تصمیم‌ها و اجرای فعالیت‌ها در زمینه شکل‌دهی و رهنمود هر سیستم کارکرد و شناخت علل آن محسوب می‌گردد (Muminović et al, 2020:14). در شکل (۲) روند برنامه‌ریزی راهبردی در بازآفرینی یکپارچه بافت تاریخی نشان داده شده است.

شکل (۲). روند رویکرد راهبردی در برنامه ریزی بازآفرینی بافت تاریخی

منبع: (حسن زاده و سلطان زاده، ۱۳۹۶: ۶۵)

به طور کلی می توان گفت که برنامه ریزی راهبردی، جهت گیری کلی پروژه های بازآفرینی پایدار را مشخص می کند و به این پرسش پاسخ می دهد که چه چیزی می خواهیم ایجاد کنیم؟ و چگونه به آن دست یابیم؟ همچنین با اولویت بندی پروژه ها و فعالیت ها، به تخصیص بهینه منابع کمک می کند و از هدررفت آن ها جلوگیری می کند. علاوه بر این برنامه ریزی راهبردی، هماهنگی بین بخش های مختلف دخیل در پروژه (مانند شهرداری، میراث فرهنگی، بخش خصوصی و جامعه محلی) را تسهیل می کند. تشخیص و تحلیل نقاط قوت، ضعف، فرصت ها و تهدیدها نیز به شناسایی وضعیت موجود بافت تاریخی و عوامل مؤثر بر آن کمک می کند و تصویر روشنی از آینده مطلوب بافت تاریخی ارائه می دهد (Amado & Rodrigues, 2019: 43). در این راستا در زمینه اهمیت برنامه ریزی راهبردی و بازآفرینی بافت های تاریخی تا کنون پژوهش های متعددی در دو بخش خارجی و داخلی انجام گرفته

است که در ادامه گزیده ای از پیشینه پژوهش در جدول (۱) آمده است:

جدول (۱). گزیده پیشینه پژوهش

محقق و سال	عنوان	نتیجه
پالس و همکاران ۲۰۲۳	استراتژی‌های بازآفرینی برای مکان‌های شهری تاریخی	استراتژی‌های مختلف، از طریق تحلیل محتوا، به تعدادی از محرک‌های کلیدی شامل مشارکت شهروندان، برنامه‌ریزی مکان‌های دارای قابلیت بازآفرینی، پایداری و غیره تقسیم می‌شوند. این محرک‌ها برای حمایت از تصمیم‌گیرندگان و برنامه‌ریزان شهری در توسعه استراتژی بازآفرینی مناسب برای مکان‌های شهری تاریخی کاربرد دارند.
کارا و ایرانمنش ۲۰۲۲	مدل‌سازی و ارزیابی بازآفرینی شهری پایدار برای محله‌های شهری تاریخی	فشار برای توسعه شهری و افزایش سریع جمعیت، بسیاری از هسته‌های تاریخی شهری را آسیب‌پذیر و در معرض تخریب قرار داده است و در این زمینه برنامه‌ریزی پروژه‌های بازآفرینی شهری را برای بافت‌های تاریخی ضروری است.
چهاردولی و سجاذاده ۲۰۲۲	مدل توسعه استراتژیک برای بازآفرینی هسته‌های تاریخی شهر همدان	عوامل خاصی مانند مدیریت و تنظیم سیستم‌های ترافیکی و حمل و نقل، ساماندهی امکانات و تجهیزات در مناطق تاریخی شهری و همچنین مرمت و بهسازی بناهای تاریخی و بافت‌های با ارزش از الزامات اساسی و ضروری است.
مومینوویچ و همکاران ۲۰۲۰	مدل برنامه‌ریزی استراتژیک و مدیریت برای بازآفرینی مناظر تاریخی شهری در مرکز تاریخی نووی بازار در صربستان	مدل برنامه‌ریزی استراتژیک شهری یکپارچه، اثرات پایدار زیست محیطی، اقتصادی و اجتماعی، پتانسیل‌ها و مزایای محلی را به عنوان ارزش مولد هم برای حفاظت و هم برای احیا و بازآفرینی مراکز تاریخی شهر می‌داند.
چیو و همکاران ۲۰۱۹	استراتژی بازآفرینی شهری مبتنی بر فرهنگ: ارزیابی استراتژی‌های مدیریت و عملکرد ایستگاه‌های بازآفرینی شهری در شهر تایپه	برنامه‌ریزی راهبردی برای بازآفرینی پایدار به عنوان مرجعی برای بررسی و بهبود عملکرد سیاست‌ها و شناسایی عوامل کلیدی مرتبط با ترویج بازآفرینی شهری توسط دولت‌ها در سراسر جهان است.
رسولی و همکاران ۱۴۰۲	ارائه راهبردهای بازآفرینی رویدادمدار در بافت‌های فرسوده شهری (مطالعه موردی: بافت فرسوده شهر سنندج)	باوجود پیشینه تاریخی طولانی شهر سنندج، ۲۸ آسیب در نواحی موردبررسی شناسایی شده‌اند و در سطح خطر بارزی بوده است که بر اساس نظر خبرگان، بازآفرینی رویدادمحوری بافت‌های تاریخی مبتنی بر رقابت‌پذیری گردشگری به عنوان راه‌حل کلیدی جهت ساماندهی بافت‌های فرسوده نواحی مورد مطالعه انتخاب شده است.
رثوفی و شیعه ۱۴۰۱	تدوین راهبردهای بازآفرینی بافت تاریخی شهر سنندج از طریق کاربست رویکرد طب سوزنی شهری	رویکرد طب سوزنی شهری با استفاده از عواملی هم‌چون مداخلات کوچک مقیاس، استفاده از پتانسیل‌های موجود محلات، مشارکت ساکنین، عوامل فرهنگی و غیره، می‌تواند تغییرات قابل توجهی را هم‌چون بهبود کیفیت زندگی، حضور ساکنین و

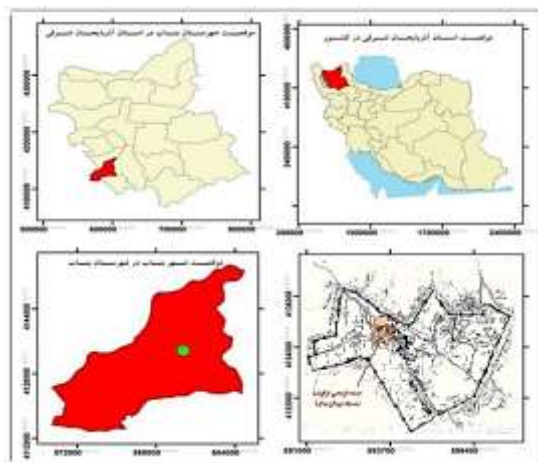
		گردشگران در سطح محلات، توسعه اقتصاد محلی، افزایش خلاقیت و کاهش نابرابری‌های اجتماعی را فراهم آورد.
ابراهیمی قربانی و همکاران ۱۴۰۰	شناسایی استراتژی‌های بازآفرینی فرهنگ مینا در محدوده‌های تاریخی شهرهای ایران؛ مورد مطالعه: محله فیض‌آباد کرمانشاه	در محله فیض‌آباد کرمانشاه چهار استراتژی نقش‌آفرینی بازیگران محلی، ارتقاء کیفیت محیط شهری، استفاده مجدد از ابنیه باارزش و ساختمان‌های کنار گذاشته شده و توسعه مختلط، در دسته اول اولویت قرار می‌گیرند.
زنگی‌شاهی، و رفیعیان ۱۳۹۹	برنامه ریزی استراتژیک و راهبردهای بازآفرینی پایدار بافتهای فرسوده شهری مطالعه موردی: شهر کرمانشاه	مدیریت شهری یکپارچه و واحد، برنامه ریزی مشارکتی، تاکید ویژه بر توسعه درونی و میان افزای شهری، ارائه بسته‌های تشویقی، تاکید بر برنامه‌ریزی محله مینا، ارتقای توانمندی‌های اجتماعی و اقتصادی شهروندان به ویژه گروه‌های آسیب‌پذیر، آموزش، اطلاع‌رسانی و فعالیت‌های فرهنگی-ترویجی از راهبردهای اولویت دار در بازآفرینی پایدار شهری در بافت‌های فرسوده شهر کرمانشاه می‌باشند.
جیحانی و همکاران ۱۳۹۷	مطالعه و تبیین چارچوب و راهبردهای حفاظت از بازار تاریخی نراق و محدوده شهری پیرامون	هر گونه راهبرد در جهت حفاظت از بازار باید با توجه به بستر شهری آن و در نسبت با عناصر مهم شهر امروز یعنی خیابان و میدان طرح شود. علاوه بر این، ارتقای بازار نیازمند راهبردهایی همچون احیای مجموعه‌های بازار، تعریف و تقویت مرکزیت تجاری، بازتعریف ارتباط میان بازار و خیابان و تقویت رابطه میان گذر بازار و میدان است.
حسن زاده و سلطان زاده ۱۳۹۶	تدوین مدل مفهومی تحقق پایداری بافت‌های تاریخی با رویکرد راهبردی برنامه‌ریزی بازآفرینی	پنج حالت برای مداخله در بافت تاریخی شامل وجود شرایط کالبدی ناپایدار، پایداری نسبی کالبدی و اقتصادی، پایداری نسبی کالبدی و اجتماعی، پایداری کالبدی و ناپایداری در ابعاد اقتصادی-اجتماعی، و وضعیت کاملاً ناپایدار در تمام مختلف وجود دارد که هر یک از وضعیت‌های فوق بر اساس فرایند برنامه‌ریزی بازآفرینی به راهبردهای مختلفی نیازمند هستند.
شیخ الاسلامی و کرمی ۱۳۹۵	راهبردهای بازآفرینی و ساماندهی بافت‌های تاریخی- قدیمی شهر خرم آباد	با کمک تکنیک استراتژی SWOT و با وزن دهی نقاط قوت ضعف، تهدیدها و فرصت-های این بافت سعی شده است که به ارائه‌ی پیشنهادات جهت سازماندهی و باز آفرینی بافت تاریخی قدیمی شهر خرم آباد دست یافتند که در نهایت منتج به راهکارهای مختلفی شد که یکی از مهم‌ترین راهکارها که بدست آمد بهره‌گیری از عناصر با ارزش تاریخی بافت جهت بازآفرینی محدوده مورد مطالعه بود.

منبع: تلخیص نگارندگان

با بررسی مطالعات صورت گرفته در زمینه‌ی بافت‌های تاریخی مشخص می‌گردد که اهمیت موضوع باعث تمرکز مطالعات گسترده در ابعاد مختلف در چند دهه اخیر شده است؛ اما جنبه‌هایی که باعث تمایز این پژوهش حاضر از سایر پژوهش‌ها شده است را می‌توان بدین شرح برشمرد: پژوهش حاضر برای دستیابی به بهترین راهبرد ممکن مداخله جهت بازآفرینی پایدار بافت‌های تاریخی، در ابتدا آسیب‌های حاصل از بافت‌های تاریخی را در سطح محدوده مورد مطالعه بررسی کرده تا ضمن مشخص‌سازی ریسک‌ها و سطح آن‌ها، راه‌حل‌های ساماندهی توسط خبرگان حوزه مدیریت شهری و ساماندهی بافت‌های تاریخی مشخص گردند و در نهایت بعد از سنجش سطح ریسک، راهبردهایی جهت بازآفرینی پایدار در جنبه‌های مختلف ارائه گردند و در نهایت بر اساس روش‌های رتبه‌بندی راهبردهای ساماندهی و بازآفرینی در بافت تاریخی میدان مسجدی شهر بناب اولویت‌بندی گردند. بنابراین نوآوری پژوهش حاضر از جنبه قلمرو مکانی (بافت تاریخی شهر بناب) که تاکنون در پژوهش‌های مختلف به آن پرداخته نشده است.

محدوده مورد مطالعه

بناب یکی از شهرهای استان آذربایجان شرقی و مرکز اداری شهرستان بناب است که در کنار رودخانه‌ی صوفی‌چای و در دامنه جنوبی کوه سهند و در ۱۰۰ کیلومتری مرکز استان قرار دارد. این شهر در مختصات جغرافیای ۳۷ درجه و ۱۰ دقیقه تا ۳۷ درجه و ۳۰ دقیقه شمالی و ۴۵ درجه و ۵۰ دقیقه تا ۴۶ درجه و ۱۰ دقیقه طول شرقی قرار گرفته است. براساس آخرین سرشماری سال ۱۳۹۵ جمعیت شهر بناب ۸۵٬۲۷۴ نفر می‌باشد. محدوده پژوهش حاضر مسجد میدان بناب (مسجد گزاش) است که در جنوب غربی میدان اصلی شهر بناب واقع شده است و از بناهای تاریخی و دیدنی بناب محسوب می‌شود. از خصوصیات این مسجد ستون‌ها و سرستون‌های چوبی با تزئینات بسیار جالب و پوشش زیبایی سقف کاذب چوبی آن است. نقوش گل و بوته و ترنج‌های سطح صندوق‌ها و تخته‌کوبی سرستون‌ها چنان زیباست که توجه هر بیننده‌ای را به خود جلب می‌نماید که براساس ویژگی‌های معماری می‌توان زمان ساخت این مسجد را دوره صفویه دانست (مهندسین مشاور فضا بنا، ۱۴۰۱: ۴۶). در شکل (۳) موقعیت محدوده مورد مطالعه نشان داده شده است.

شکل (۳). موقعیت شهر بناب و مسجد میدان بناب در کشور و شهرستان (ترسیم: نگارندگان، ۱۴۰۳)

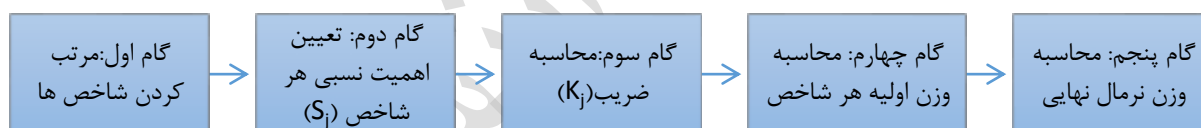
مواد و روش‌ها

الف. روش‌شناسی

پژوهش حاضر با ماهیت نظری - کاربردی و با و از نظر روش در زمره تحقیقات آمیخته در جهت پیاده‌سازی برنامه‌ریزی راهبردی با تاکید بر بازآفرینی پایدار در بافت‌های تاریخی شهری در میدان مسجدی بناب انجام گردید. در این پژوهش از مدل‌های ترکیبی کمی و کیفی بهره گرفته شده است. برای جمع‌آوری اطلاعات داده‌های مورد نیاز از روش اسنادی و پیمایشی برای تدوین پرسشنامه با توجه به ماهیت تحقیق و اهداف آن در قالب روش دلفی استفاده گردید. ابتدا راهبردهای شناسایی شده توسط ۴۰ نفر از مدیران شهری، کارشناسان بافت فرسوده در شهرداری، کارشناسان میراث تاریخی و اساتید دانشگاه که در زمینه بازآفرینی بافت تاریخی تاکنون مطالعه داشته‌اند و با موضوع و محیط محدوده مورد مطالعه آگاهی دارند مورد جرح و تعدیل قرار گرفتند و بعد از اشباع نظر خبرگان در مورد جامع بودن راهبردها به عنوان راهبردهای نهایی پژوهش انتخاب گردیدند جدول (۲) بعد از طی فرآیند انتخاب راهبردها از روش تصمیم‌گیری چند شاخصه برای وزن‌دهی و سنجش میزان اهمیت راهبردها استفاده شده است تا محتمل‌ترین و واقع‌گرایانه‌ترین نتیجه برای آن‌ها حاصل گردد. برای این منظور برای تجزیه و تحلیل داده‌های به دست آمده ابتدا به شناسایی عوامل

درونی و بیرونی اثرگذار بر بازآفرینی پایدار بافت تاریخی میدان مسجدی بناب با استفاده از مدل SWOT و سپس با استفاده از روش SWARA به اولویت‌بندی این عوامل پرداخته شد. روش سوارا با تحلیل نسبت ارزیابی وزن‌دهی تدریجی یکی از روش‌های تصمیم‌گیری چند شاخصه است که هدف آن محاسبه وزن معیارها و زیر معیارها است برای وزن‌دهی به راهبردها و روش سوارا، از گروه خبرگانی که در شناسایی راهبردها از نظر آن‌ها بهره گرفته شده است. با جمع‌بندی تمامی راهبردهایی که در ادبیات برنامه‌ریزی راهبردی بازآفرینی بافت تاریخی مرور شد، مهم‌ترین راهبردهای الگوی مطلوب به شرح جدول (۲) مستندسازی شده‌اند.

روش سوارا یک روش نسبتاً جدید در زمینه تصمیم‌گیری است. این روش در سال ۲۰۱۰ توسط کرسولین و همکارانش ابداع شد و به تصمیم‌گیرنده این امکان را می‌دهد که شاخص‌ها را انتخاب، ارزیابی و وزن‌دهی کند. مهم‌ترین مزیت این روش نسبت به سایر روش‌های مشابه، توان آن در ارزیابی دقت نظر خبرگان درباره شاخص‌های وزن داده شده در طی فرآیند روش می‌باشد. علاوه بر این خبرگان می‌توانند با یکدیگر مشورت کرده و این مشورت نتایج حاصله را نسبت به دیگر روش‌های MCDM دقیق‌تر می‌کند (قربانی و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۴۳). مراحل انجام وزن‌دهی با استفاده از روش سوارا مطابق شکل (۴) آمده است.

شکل (۴). مراحل انجام وزن‌دهی با استفاده از روش سوارا

به طور کلی جهت تدوین پرسشنامه بعد از طی مراحل در مجموع (۶ بعد و ۹۱ عامل) شناسایی شدند. برای بررسی روایی روش از اعتباریابی توسط اعضا حین مصاحبه و بازبینی توسط همکاران استفاده شده است. بررسی پایایی نیز با روش درصد توافق بین پنج کدگذار انجام گردید پس از تنظیم و سازمان دهی داده‌ها تحلیل و بیرون کشیدن معنا از داده به روش کدگذاری انجام شده است برای کدگذاری مصاحبه‌ها، ابتدا فایل‌های صوتی بررسی شده سپس با روش تحلیل مضمون به

شناسایی کدها به صورت باز و بدون محدودیت پرداخته شده است. در جدول (۲) مشخصات نمونه پژوهش آمده است.

جدول (۲). مشخصات نمونه پژوهش

نوع ارتباط با موضوع بازآفرینی بافت تاریخی	تحصیلات	تعداد
اساتید دانشگاه در حوزه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، شهرسازی، بافت فرسوده، بازآفرینی شهری	دکتری با رتبه استاد، دانشیار استادیار	۷
کارشناسان شهرداری (معاونت بهسازی و نوسازی، معاونت معماری و شهرسازی، معاونت توسعه منابع انسانی)، کارشناسان میراث تاریخی	دکتری، کارشناسی ارشد و کارشناسی	۱۹
پژوهشگران در حوزه بازآفرینی بافت تاریخی	دکتری و کارشناسی ارشد	۱۴

منبع: نگارندگان، ۱۴۰۳

ب. یافته‌های پژوهش (تجزیه و تحلیل داده‌ها)

چشم انداز (vision) تصویر کلی از آینده‌ای است که محدوده مطالعاتی می‌خواهد به آن دست یابد. چشم انداز در پی ترسیم وضعیت ایده‌آل برای آینده بافت است، از روند توسعه آتی آن یک تصویر ذهنی و شعار معنایی ارائه می‌نماید و هدف، ماهیت و دامنه برنامه‌های ساماندهی را مشخص می‌سازد. چشم انداز بازآفرینی پایدار در بافت‌های تاریخی شهری میدان مسجیدی بناب می‌باشد. شناسایی و تجزیه و تحلیل هر یک از عوامل داخلی و خارجی منجر به تهیه فهرست نقاط قوت و ضعف ناشی از تجزیه و تحلیل عوامل داخلی تأثیرگذار بر یافت و فرصت‌ها و تهدیدها ناشی از تجزیه و تحلیل عوامل خارجی تأثیرگذار بر بافت شده است. در این روش پس از شناسایی نقاط ضعف و قوت و فرصت و تهدیدها و ارزش‌دهی و نمره‌دهی به آن‌ها راهبردها و استراتژی‌های مناسب برای بازآفرینی پایدار بافت تاریخی میدان مسجیدی بناب ارائه شده است. برای تدوین راهبرد از چارچوبی به نام چارچوب جامع راهبرد استفاده می‌شود. این چارچوب دارای چهار مرحله اصلی است.

مرحله اول: مرحله شروع (تعیین مأموریت): مرحله ورودی تهیه ماتریس ارزیابی عوامل داخلی IFE و ماتریس ارزیابی عوامل خارجی EFE و تعیین اوزان و رتبه هر یک به منظور تعیین جمع

قوت‌ها و ضعف‌ها و فرصت‌ها و تهدیدها در این مرحله ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (IFEM) و ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (EFEM) استفاده از نظر کارشناسان و مدیران جهت ارائه الگوی مناسب جهت رسیدن به بازآفرینی پایدار بافت تاریخی میدان مسجدی بناب تشکیل داده می‌شود. برای ارزیابی محیط خارجی و داخلی به ترتیب عوامل کلیدی اثرگذار محیط بیرونی شامل نقاط فرصت و تهدید و سپس عوامل اثرگذار محیط داخلی شامل نقاط قوت و ضعف مهم شناسایی شده و به هر یک از آنها امتیاز داده شده است.

مرحله دوم: تحلیل نقاط قوت ضعف فرصت و تهدید: با توجه به بررسی‌های انجام شده نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید تعیین شده است. در مجموع تعداد ۱۴ نقطه قوت و ۲۰ نقطه فرصت به عنوان مزیت‌ها و تعداد ۳۷ ضعف و ۲۰ نقطه تهدید به عنوان محدودیت‌ها پیش‌روی الگوی بازآفرینی پایدار بافت تاریخی میدان سجدی بناب قرار دارد. به وسیله‌ی پرسش‌نامه و طیف لیکرت نقاط ضعف و قوت، فرصت‌ها و تهدیدات از دیدگاه گروه پاسخ دهنده مورد سنجش قرار گرفت لازم به ذکر است که در این مطالعه موضوعات در شش دسته عوامل زیست‌محیطی، حمل‌ونقلی، کاربری، کالبدی-فضایی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی، منظر و با پنج درجه شدت خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم خیلی، کم بررسی شده و از این روند و طرز کار درجه‌بندی در سراسر تحقیق استفاده شده است. بدین صورت که برای تعیین وزن نسبی هر عامل از هر رکن در شدت درجه همان عامل خیلی زیاد امتیاز ۵، زیاد امتیاز ۴، متوسط امتیاز ۳، کم امتیاز ۲ و خیلی کم امتیاز (۱) ضرب شده است. مرحله دوم؛ تحلیل داده‌ها و تدوین راهبردها: بعد از مشخص شدن عوامل اثرگذار داخلی و خارجی با استفاده از انواع تکنیک‌های ذکر شده در نمودار ذیل عوامل اثرگذار با همدیگر مقایسه می‌گردد و با استفاده از روش‌ها مزبور تحلیل انجام می‌گیرد. در این مرحله راهبردها در قالب چهار گروه از راهبردهای تهاجمی مبتنی بر نقاط قوت و فرصت‌ها راهبردهای تنوع، رقابتی مبتنی بر مقایسه نقاط قوت داخلی و تهدیدهای بیرونی راهبردهای بازنگری محافظه‌کارانه مبتنی بر نقاط ضعف داخلی و فرصت‌های بیرونی و راهبردهای دفاعی مبتنی بر مقایسه نقاط ضعف داخلی و تهدیدهای بیرونی صورت می‌گیرد. مرحله سوم: وزن‌دهی به هر یک از عوامل راهبردی: در این مرحله که مرحله‌ی وزن‌دهی به هر یک از عوامل راهبردی به صورت عددی می‌باشد و سرانجام بر مبنای اطلاعات یافته شده از تحلیل بهترین راهبرد برای اجرا و پیگیری با استفاده از ماتریس QSPM انتخاب می‌شود.

تجزیه و تحلیل عوامل خارجی^۳(فرصت‌ها و تهدیدها)

³ - External Factors analysis Summary(EFAS)

برای ساماندهی و طبقه‌بندی عوامل خارجی در دو مقوله نقاط فرصت و تهدید، به منظور ارزیابی روش مدیریت و واکنش سیستم به این عوامل خاص، با توجه به اهمیت مورد نظر انتظار در تحقق بازآفرینی پایدار بافت تاریخی میدان مسجدی بناب، بررسی و ضرایب آنها به تفکیک در جدول (۳) تعیین گردیده است.

جدول (۳): تجزیه و تحلیل عوامل خارجی (فرصت ها و تهدیدها)

ابعاد	فرصت	وزن	درجه بندی	امتیاز وزنی
زیست محیطی	امکان بهره‌گیری از آب و هوای خنک در تابستان (A1)	۰,۲	۵	۱
	امکان بهره‌گیری از پوشش گیاهی غنی منطقه (A2)	۰,۱۶	۴	۰,۶۴
	امکان احیا و استفاده از قنات‌ها و چشمه‌های قدیمی موجود (A3)	۰,۱۶	۴	۰,۶۴
	تهدید	وزن	درجه بندی	امتیاز وزنی
	اختلافات دمایی (B1)	۰,۳۲	۳	۰,۹۶
	فرسایش بر اثر بارش‌های شدید، رطوبت هوا و .. (B2)	۰,۰۸	۴	۰,۳۲
	رطوبت هوا به عنوان تهدیدی برای ابنیه‌ی تاریخی (B3)	۰,۰۸	۴	۰,۳۲
	جمع	۱	۲۴	۳,۸۸
ابعاد حمل و نقلی	فرصت	وزن	درجه بندی	امتیاز وزنی
	امکان تبدیل مسیرها به پیاده راه برای در اولویت قرار دادن افراد پیاده و حفاظت از بافت (A4)	۰,۲۳	۵	۱,۱۵
	امکان استفاده از دوچرخه به عنوان یکی از عناصر اصلی حمل و نقل شهر بناب (A5)	۰,۲۳	۵	۱,۱۵
	تهدید	وزن	درجه بندی	امتیاز وزنی
	حجم بالای ترافیک در خیابان شهید بهشتی (B4)	۰,۲۰	۴	۰,۸
	تهدید افراد پیاده به وسیله ی در اولویت قرار دادن خودروها (B5)	۰,۱۶	۴	۰,۶۴

	احتمال فرسایش و فشارهای کالبدی بر بافت کالبدی بنای باارزش مسجد بر اثر ترافیک (B6)			۰,۱۸	۴	۰,۷۲
	جمع			۱	۲۲	۴,۴۶
کاربری-عملکردی	فرصت			وزن	درجه بندی	امتیاز وزنی
	وجود بازار به عنوان فرصت پیش رو برای جذب استفاده کنندگان به عنوان کانون فعالیت (A6)			۰,۱۸	۵	۰,۹
	امکان بهره گیری از دستفروش ها برای افزایش پویایی محدوده (A7)			۰,۱۵	۴	۰,۶
	امکان تبدیل مجموعه میدان و بازار به کانون گردشگری (A8)			۰,۱۸	۵	۰,۹
	وجود فعالیت های خردمقیاس همچون دستفروشی به عنوان عاملی برا سرزندگی (A9)			۰,۱۵	۴	۰,۶
	تهدید			وزن	درجه بندی	امتیاز وزنی
	واحدهای تجاری همچون فروش علوفه ی دامی و ...تهدیدی برای جذب گردشگر (B7)			۰,۱۵	۴	۰,۶
	وجود مصلی در ضلع شمالی مسجد میدان به عنوان تهدیدی در عملکرد پیشین میدان (B8)			۰,۱۱	۳	۰,۳۳
	جمع			۱	۲۷	۳,۹۳
	فرصت			وزن	درجه بندی	امتیاز وزنی
کالبدی - فضایی	امکان افزایش نفوذپذیری بافت با تعریف مسیرهای پیاده (A10)			۰,۲	۴	۰,۸
	امکان عریض سازی گذرهای منتهی به فضای میدان (A11)			۰,۱	۲	۰,۲
	پیاده راه بازار منتهی به فضای میدانچه به عنوان فرصتی برای رشد میدان (A12)			۰,۲۵	۵	۱,۲۵
	تهدید			وزن	درجه بندی	امتیاز وزنی
	احتمال افزایش ساخت وسازهای غیرمجاز در محدوده (B9)			۰,۲	۴	۰,۸
	احتمال کم رنگ شدن عناصر سازمان فضایی و عناصر خاطره انگیز محله (B10)			۰,۲۵	۵	۱,۲۵

۰,۴۵	۳	۰,۱۵	سهم بالای ابنیه‌ی نیمه‌پایدار و نیمه‌ناپایدار در بافت حوزه‌ی بلافصل (B11)	
۴,۷۵	۲۰	۱	جمع	
امتیاز وزنی	درجه بندی	وزن	فرصت	اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و تاریخی
۰,۸	۵	۰,۱۶	حضور بازاریان برای سرمایه‌گذاری برای احیای فضای میدانچه و مسجد میدان (A13)	
۰,۸	۵	۰,۱۶	حضور امام جمعه‌ی شهر در جهت پیشبرد اهداف طرح پیشرو در محله‌ی گزراشت (A14)	
۰,۳۰	۳	۰,۱	حضور کاسبان ریش‌سفید در میدان برای ارتباط با مردم و جذب مشارکت آنان (A15)	
۰,۱۲	۲	۰,۰۶	امکان استفاده از پیشینه‌ی سیاسی مسجد و بازتعریف ماهیت سیاسی-مذهبی میدان (A16)	
۰,۱۲	۲	۰,۰۶	امکان احیای عناصر تاریخی مهم اعم از حمام میدان، کاروانسراها (A17)	
امتیاز وزنی	درجه بندی	وزن	تهدید	
۰,۳	۳	۰,۱	عدم شناخت و آگاهی مردم از ارزش‌های فرهنگی و تاریخی مجموعه‌ی مسجد و میدان (B12)	
۰,۰۳	۱	۰,۰۳	احتمال کم‌رنگ شدن هویت اجتماعی بر اثر تغییر نسل (B13)	
۰,۸	۵	۰,۱۶	اشغال فضای اجتماعی توسط افراد غریبه، جهت پارک خودرو در طول روز (B14)	
۰,۰۳	۱	۰,۰۳	وجود مصلی به‌عنوان اهرم فشار فرهنگی بر نسل جوان (B15)	
۰,۳	۳	۰,۱	کاهش حضورپذیری و سرزندگی در میدان به دلیل تک‌جنسیتی بودن فضای میدان (B16)	
۳,۳	۳۰	۱	جمع	
امتیاز وزنی	درجه بندی	وزن	فرصت	منظر شهری
۰,۷۶	۴	۰,۱۹	بهره‌گیری از نمای تاریخی مسجد به‌عنوان الگوی نمای سایر ابنیه (A18)	
۱,۲	۵	۰,۲۴	امکان استفاده از ضوابط بناهای تاریخی برای نماسازی (A19)	

۰,۱۸	۲	۰,۰۹	امکان استفاده از الگوهای ایرانی-اسلامی در طراحی و بازطراحی جداره‌ها و بناهای جدید (A20)
امتیاز وزنی	درجه بندی	وزن	تهدید
۰,۴۲	۳	۰,۱۴	احتمال افزایش اغتشاشات بصری در پی ساخت و سازهای بدون نظارت میراث فرهنگی (B17)
۰,۱۸	۲	۰,۰۹	احتمال افزایش نماهای بیگانه با بافت تاریخی و معماری ایرانی-اسلامی (B18)
۰,۵۲	۳	۰,۱۶	احتمال افزایش ساخت‌وسازهای مغایر با حریم بناهای تاریخی (B19)
۰,۱۸	۲	۰,۰۹	احتمال نابودی ارزش‌های بصری در جداره‌ی میدان به دلیل عدم نظارت و توجه ارگان (B20)
۳,۴	۲۱	۱	جمع

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳. شایان ذکر است جمع کل وزن امتیازات عوامل خارجی برای هر یک از ابعاد برابر ۱ می‌باشد.

با توجه به جدول فوق مهم‌ترین فرصت‌هایی که میدان مسجدی بناب در زمینه بازآفرینی پایدار بافت تاریخی از دید کارشناسان شهری با آن مواجه خواهد بود در ابعاد زیست محیطی امکان بهره‌گیری از آب و هوای خنک در تابستان با امتیاز (۱)، ابعاد حمل و نقلی امکان تبدیل مسیرها به پیاده راه برای در اولویت قرار دادن افراد پیاده و حفاظت از بافت و امکان استفاده از دوچرخه به عنوان یکی از عناصر اصلی حمل و نقل شهر بناب با امتیاز (۱/۱۵)، ابعاد کاربری - عملکردی وجود بازار به عنوان فرصت پیش‌رو برای جذب استفاده‌کنندگان به عنوان کانون فعالیت و امکان تبدیل مجموعه میدان و بازار به کانون گردشگری با امتیاز (۰/۹)، ابعاد کالبدی - فضایی پیاده راه بازار منتهی به فضای میدانچه به عنوان فرصتی برای رشد میدان با امتیاز (۱/۲۵)، ابعاد اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و تاریخی حضور بازاریان برای سرمایه‌گذاری برای احیای فضای میدانچه و مسجد میدان و حضور امام جمعه‌ی شهر در جهت پیشبرد اهداف طرح پیشرو در محله‌ی گزاشت با امتیاز (۰/۸)، ابعاد منظر شهری امکان استفاده از ضوابط بناهای تاریخی برای نماسازی با امتیاز (۱/۲) و مهم‌ترین نقاط تهدید در ابعاد زیست محیطی اختلافات دمایی با امتیاز (۰/۹۶)، ابعاد حمل و نقلی حجم بالای ترافیک

در خیابان شهید بهشتی با امتیاز (۰/۸)، ابعاد کاربری - عملکردی واحدهای تجاری همچون فروش علوفه‌ی دامی و ... تهدیدی برای جذب گردشگر با امتیاز (۰/۶)، ابعاد کالبدی - فضایی احتمال کم‌رنگ شدن عناصر سازمان فضایی و عناصر خاطره‌انگیز محله با امتیاز (۱/۲۵)، ابعاد اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و تاریخی اشغال فضای اجتماعی توسط افراد غریبه، جهت پارک خودرو در طول روز با امتیاز (۰/۸)، ابعاد منظر شهری احتمال افزایش ساخت‌وسازهای مغایر با حریم بناهای تاریخی با امتیاز (۰/۵۲) می‌باشند. بدین معنی عوامل مطرح شده مهمترین علل عدم کاربست بازآفرینی پایدار بافت تاریخی میدان مسجدی بناب و نتیجتاً عدم تحقق پذیری بازآفرینی پایدار بافت تاریخی در طرح‌های بالادستی تلقی می‌گردد. در صورت تحقق پذیری بازآفرینی پایدار بافت تاریخی میدان مسجدی بناب تهدیدهای بالا به ترتیب اولویت کارآمدی میدان مسجدی بناب را به چالش خواهد کشید.

تجزیه و تحلیل عوامل داخلی^۴ (قوت‌ها و ضعف‌ها)

برای ساماندهی و طبقه‌بندی عوامل داخلی در دو مقوله نقاط قوت و ضعف، به منظور ارزیابی روش مدیریت و واکنش سیستم به این عوامل خاص، با توجه به اهمیت مورد نظر انتظار در تحقق بازآفرینی پایدار بافت تاریخی میدان مسجدی بناب، بررسی و ضرایب آن‌ها در جدول (۴) تعیین گردیده است.

جدول (۴). تجزیه و تحلیل عوامل داخلی (قوت‌ها و ضعف‌ها)

ابعاد	قوت	وزن	درجه بندی	امتیاز وزنی
زیست محیطی	برخورداري از شیب هموار (C1)	۰,۰۴	۱	۰,۰۴
	وجود قنات‌ها و چشمه‌ها در حوزهی مداخله (C2)	۰,۱۲	۳	۰,۳۶
	ضعف	وزن	درجه بندی	امتیاز وزنی
	آلودگی صوتی و هوا (D1)	۰,۱۶	۴	۰,۶۴
	بوی نامطبوع ناشی از کاربری‌ها (D2)	۰,۱۲	۳	۰,۳۶
	کمبود پوشش گیاهی (D3)	۰,۲	۵	۱
	کمبود شدید سطل‌های زباله (D4)	۰,۲	۵	۱

⁴ - Internal Factor analysis Summary(IFAS)

	عدم وجود زهکشی مناسب برای دفع آب‌های سطحی (D5)	۰,۰۸	۲	۰,۱۶
	آلودگی محیطی ناشی از سرویس بهداشتی (D6)	۰,۰۸	۲	۰,۱۶
	جمع	۱	۲۵	۳,۷۲
ابعاد حمل و نقلی	قوت	وزن	درجه بندی	امتیاز وزنی
	وجود دسترسی‌های پیاده به فضای میدانچه (C3)	۰,۲۵	۳	۰,۷۵
	ضعف	وزن	درجه بندی	امتیاز وزنی
	حجم بالای ترافیک عبوری در محدوده (D7)	۰,۳۳	۴	۱,۳۲
	استفاده از فضای میدانچه به عنوان پارکینگ (D8)	۰,۴۲	۵	۲,۱
	جمع	۱	۱۲	۳,۴۲
کاربری- عملکردی	قوت	وزن	درجه بندی	امتیاز وزنی
	وجود بازار بناب در همجواری بافت میدانچه (C4)	۰,۱۵	۴	۰,۶
	وجود تأسیسات و تجهیزات در جوار فضای میدان و مسجد (C5)	۰,۱۱	۳	۰,۳۳
	ضعف	وزن	درجه بندی	امتیاز وزنی
	وجود کاربری‌های ناسازگار با فضای مذهبی و تاریخی مسجد و میدانچه (D9)	۰,۱۵	۴	۰,۶
	کمبود کاربری‌های خدمات عمومی (D10)	۰,۱۹	۵	۰,۹۵
	کمبود کاربری‌های فرهنگی، مذهبی و تاریخی متناسب با هویت تاریخی بافت (D11)	۰,۱۵	۴	۰,۶
	وجود راسته بازار به‌عنوان عامل ترافیک‌زا برای محدوده (D12)	۰,۱۱	۳	۰,۳۳
	وجود عملکردهای جانبی همچون دستفروشی در محوطه‌ی میدان (D13)	۰,۰۷	۲	۰,۱۴
	وجود کاربری‌هایی همچون قهوه‌خانه که به نرینگ فضای اجتماعی کمک میکند (D14)	۰,۰۷	۲	۰,۱۴
	جمع	۱	۲۷	۳,۶۹
	قوت	وزن	درجه بندی	امتیاز وزنی
کالبدی- فضایی	نفوذپذیری کالبدی و بصری به فضای میدانچه (C6)	۰,۰۷	۲	۰,۱۴
	ارتفاع مناسب ساختمان‌ها متناسب با حریم ارتفاعی بناهای تاریخی (C7)	۰,۱۴	۴	۰,۵۶

۰,۸۵	۵	۰,۱۷	وجود مسجد میدان به عنوان بنای مسلط به میدان با کالبد ارزشمند (C8)	اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و تاریخی
امتیاز وزنی	درجه بندی	وزن	ضعف	
۰,۵۶	۴	۰,۱۴	غیرهمگون بودن مصالح به کار رفته (D15)	
۰,۸۵	۵	۰,۱۷	فرسودگی مصالح موجود (D16)	
۰,۰۳	۳	۰,۰۱	کاهش مقاومت بنای تاریخی (D17)	
۰,۰۳	۳	۰,۰۱	کفسازی نامتناسب با بافت تاریخی (D18)	
۰,۰۳	۳	۰,۰۱	تقسیم قطعات به قطعات ریزدانه (D19)	
۳,۸۶	۲۹	۱	جمع	
امتیاز وزنی	درجه بندی	وزن	قوت	
۰,۴۵	۵	۰,۰۹	وجود مسجد تاریخی میدان به عنوان عنصری تاریخی - فرهنگی و هویت بخش (C9)	
۰,۲۸	۴	۰,۰۷	وجود باورهای مردمی بر احیای مراسمات آیینی و مذهبی در فضای میدان (C10)	
۰,۲۸	۴	۰,۰۷	وجود ارزش های اجتماعی بین مردم و برقرار بودن سنت ریش سفیدی (C11)	
۰,۴۵	۵	۰,۰۹	برقراری مراسمات مذهبی در ایام سوگواری محرم و صفر (C12)	
امتیاز وزنی	درجه بندی	وزن	ضعف	
۰,۱۵	۳	۰,۰۵	عدم توجه به میدان به عنوان مرکز محله به عنوان عنصر حیاتی و قلب محله (D20)	
۰,۴۵	۵	۰,۰۹	تجمع اراذل و افراد غریبه در بافت محله به دلیل کاربری های ناسازگار (D21)	
۰,۱۵	۳	۰,۰۵	عدم تمایل مردم به بازسازی (D22)	
۰,۱۵	۳	۰,۰۵	مالکیت های شخصی ابنیه ی باارزش (D23)	
۰,۱۵	۳	۰,۰۵	دعوا و درگیری و ایجاد ناامنی (D24)	
۰,۲۸	۴	۰,۰۷	ویژگی های فرهنگی خاص که مورد اقبال نسل جوان نیست (D25)	
۰,۱۵	۳	۰,۰۵	اعتقادات مذهبی و فرهنگی باعث عدم اجازه حضور بانوان در فضا عمومی (D26)	
۰,۱۵	۳	۰,۰۵	عدم وجود شناسنامه برای بنای تاریخی مسجد میدان (D27)	

کم کاری در معرفی آثار تاریخی موجود در محدوده (D28)	۰,۰۵	۳	۰,۱۵
ارزش اقتصادی پایین املاک (D29)	۰,۰۷	۴	۰,۲۸
تک جنسیتی بودن فضای میدان (D30)	۰,۰۷	۴	۰,۲۸
جمع	۱	۵۶	۳,۸
قوت	وزن	درجه بندی	امتیاز وزنی
خط آسمان یکنواخت و متناسب در اطراف میدانچه (C13)	۰,۰۹	۵	۰,۴۵
خوانایی میدانچه از طریق وجود عناصر شاخص بازار و مسجد تاریخی میدان (C14)	۰,۰۷	۴	۰,۲۸
ضعف	وزن	درجه بندی	امتیاز وزنی
واحدهای خدماتی و مسکونی در ضلع جنوبی مسجد که مانع بصری نمای مسجد (D31)	۰,۰۷	۴	۰,۲۸
نابسامانی تابلوها (D32)	۰,۰۶	۴	۰,۲۴
اغتشاش بصری ناشی از الحاقات بناها، شیروانی‌هایی از جنس ایران و ... (D33)	۰,۰۷	۴	۰,۲۸
خط آسمان نامناسب در گذرهای اطراف (D34)	۰,۰۸	۴	۰,۳۲
فرسودگی و نابسامانی مبلمان (عابریانک و ... (D35)	۰,۰۷	۴	۰,۲۸
نماهای زنگ زده و نامناسب با ارزش بافت (واحدهای تجاری همجوار مسجد) (D36)	۰,۰۷	۴	۰,۲۸
نماهای زنگ زده و نامناسب با ارزش بافت (واحدهای تجاری همجوار مسجد) (D37)	۰,۰۷	۴	۰,۲۸
جمع	۱	۳۷	۳,۰۶

تجزیه و تحلیل

مأخذ: یافته های پژوهش، ۱۴۰۳. شایان ذکر است جمع کل وزن امتیازات عوامل داخلی برای هر یک از ابعاد برابر ۱ می باشد.

از دید کارشناسان مهم ترین نقاط قوت میدان مسجدی بناب در راستای بازآفرینی پایدار بافت تاریخی در ابعاد زیست محیطی وجود قنات ها و چشمه ها در حوزه ی مداخله با امتیاز (۰/۳۶)، ابعاد حمل و نقلی وجود دسترسی های پیاده به فضای میدانچه با امتیاز (۰/۷۵)، ابعاد کاربری - عملکردی وجود بازار بناب در همجواری بافت میدانچه با امتیاز (۰/۶)، ابعاد کالبدی - فضایی وجود مسجد

میدان به عنوان بنای مسلط به میدان با کالبد ارزشمند با امتیاز (۰/۸۵)، ابعاد اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و تاریخی وجود مسجد تاریخی میدان به عنوان عنصری تاریخی- فرهنگی و هویت بخش به بافت و برقراری مراسمات مذهبی در ایام سوگواری محرم و صفر با امتیاز (۰/۴۵)، ابعاد منظر شهری خط آسمان یکنواخت و متناسب در اطراف میدانچه با امتیاز (۰/۴۵) و مهم‌ترین نقاط ضعف در ابعاد زیست محیطی بوی نامطبوع ناشی از کاربری‌ها و کمبود شدید سطوح‌های زباله با امتیاز (۱)، ابعاد حمل‌ونقلی استفاده از فضای میدانچه به عنوان پارکینگ با امتیاز (۲/۱)، ابعاد کاربری-عملکردی کمبود کاربری‌های خدمات عمومی با امتیاز (۰/۹۵)، ابعاد کالبدی- فضایی فرسودگی مصالح موجود با امتیاز (۰/۸۵)، ابعاد اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و تاریخی تجمع اراذل و افراد غریبه در بافت محله به دلیل کاربری‌های ناسازگار با امتیاز (۰/۴۵)، ابعاد منظر شهری خط آسمان نامناسب در گذرهای اطراف با امتیاز (۰/۳۲) می‌باشند. بدین معنی عوامل مطرح شده مهم‌ترین علل عدم کاربست بازآفرینی پایدار بافت تاریخی میدان مسجدی بناب و نتیجتاً عدم تحقق پذیری بازآفرینی پایدار بافت تاریخی در طرح‌های بالادستی تلقی می‌گردد.

مرحله سوم: تجزیه و تحلیل عوامل راهبردی^۵

با استفاده از جدول‌های تجزیه و تحلیل عوامل داخلی و خارجی و ترکیب آن‌ها، مهم‌ترین عوامل استراتژیک در بازآفرینی پایدار بافت تاریخی میدان مسجدی بناب ارائه شده است. عوامل استراتژیک اثرگذار بر بازآفرینی پایدار بافت تاریخی میدان مسجدی بناب در جدول (۵) خلاصه شده است.

جدول (۵). تجزیه و تحلیل بازآفرینی پایدار بافت تاریخی میدان مسجدی بناب

ردیف	عوامل استراتژیک					وزن	درجه بندی	امتیاز وزنی	برنامه زیری		
	S1 وجود قنات‌ها و چشمه‌ها در حوزه‌ی مداخله	S2 وجود دسترسی‌های پیاده به فضای میدانچه	۰,۱۲	۳	۰,۳۶				کوتاه مدت	میان مدت	بلند مدت

^۵ - Strategic Factors analysis Summary(SFAS)

*	*		۰,۶	۴	۰,۱۵	S3 وجود بازار بناب در همجواری بافت میدانچه	تهدیدهای داخلی (W)
*	*		۰,۸۵	۵	۰,۱۷	S4 وجود مسجد میدان به عنوان بنای مسلط به میدان با کالبد ارزشمند	
			۰,۴۵	۵	۰,۰۹	S5 وجود مسجد تاریخی میدان به عنوان عنصری تاریخی - فرهنگی و هویت بخش به بافت	
			۰,۴۵	۵	۰,۰۹	S6 برقراری مراسمات مذهبی در ایام سوگواری محرم و صفر	
			۰,۴۵	۵	۰,۰۹	S7 خط آسمان یکنواخت و متناسب در اطراف میدانچه	
*		*	۱	۵	۰,۲	W1 کمبود پوشش گیاهی	
*		*	۱	۵	۰,۲	W2 کمبود شدید سطوح های زیاله	
*		*	۲,۱	۵	۰,۴۲	W3 استفاده از فضای میدانچه به عنوان پارکینگ	فرصت های خارجی (O)
*		*	۰,۹۵	۵	۰,۱۹	W4 کمبود کاربری های خدمات عمومی	
			۰,۸۵	۵	۰,۱۷	W5 فرسودگی مصالح موجود	
			۰,۴۵	۵	۰,۰۹	W6 تجمع اراذل و افراد غریبه در بافت محله به دلیل کاربری های ناسازگار	
			۰,۳۲	۴	۰,۰۸	W7 خط آسمان نامناسب در گذرهای اطراف	
*		*	۱	۵	۰,۲	O1 امکان بهره گیری از آب وهوای خنک در تابستان	
*	*		۱,۱۵	۵	۰,۲۳	O2 امکان تبدیل مسیرها به پیاده راه برای در اولویت قرار دادن افراد پیاده و حفاظت از بافت	
*	*		۱,۱۵	۵	۰,۲۳	O3 امکان استفاده از دوچرخه به عنوان یکی از عناصر اصلی حمل و نقل شهر بناب	
*	*		۰,۹	۵	۰,۱۸	O4 وجود بازار به عنوان فرصت پیش رو برای جذب استفاده کنندگان به عنوان کانون فعالیت	
			۰,۹	۵	۰,۱۸	O5 امکان تبدیل مجموعه میدان و بازار به کانون گردشگری	
			۱,۲۵	۵	۰,۲۵	O6 پیاده راه بازار منتهی به فضای میدانچه به عنوان فرصتی برای رشد میدان	
			۰,۸	۵	۰,۱۶	O7 حضور بازاریان برای سرمایه گذاری برای احیای فضای میدانچه و مسجد میدان	

			۰,۸	۵	۰,۱۶	O8 حضور امام جمعه‌ی شهر در جهت پیشبرد اهداف طرح پیشرو در محله‌ی گزاوشت	
			۱,۲	۵	۰,۲۴	O9 امکان استفاده از ضوابط بناهای تاریخی برای نماسازی	
*		*	۰,۹۶	۳	۰,۳۲	T1 اختلافات دمایی	تهدیدهای خارجی (T)
*		*	۰,۸	۴	۰,۲۰	T2 حجم بالای ترافیک در خیابان شهید بهشتی	
*		*	۰,۶	۴	۰,۱۵	T3 واحدهای تجاری همچون فروش علوفه‌ی دامی و ...تهدیدی برای جذب گردشگر	
*		*	۱,۲۵	۵	۰,۲۵	T4 احتمال کم‌رنگ شدن عناصر سازمان فضایی و عناصر خاطره انگیز محله	
			۰,۸	۵	۰,۱۶	T5 اشغال فضای اجتماعی توسط افراد غریبه، جهت پارک خودرو در طول روز	
			۰,۵۲	۳	۰,۱۶	T6 احتمال افزایش ساخت‌وسازهای مغایر با حریم بناهای تاریخی	

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

با تداخل هریک از عوامل بر یکدیگر به تدوین راهبردهای مختلف رقابتی / تهاجمی (SO)، تنوع (ST)، بازنگری (WO)، و بالاخره راهبردهای تدافعی (WT) پرداخته می‌شود. در شکل (۵) موقعیت هرکدام از عوامل داخلی و خارجی نشان داده شده است.

	۵	۲,۵	۱
Leave Blank	Strengths - S List Strengths	Weaknesses - W List Weaknesses	
Opportunities - O List Opportunities	SO Strategies Use strengths to take advantage of opportunities	WO Strategies Overcoming weaknesses by taking advantage of opportunities	
Threats - T List Threats	ST Strategies Use strengths to avoid threats	WT Strategies Minimize weaknesses and avoid threats	
موقعیت استراتژیک عوامل حمل و نقلی			

	۵	۲,۵	۱
Leave Blank	Strengths - S List Strengths	Weaknesses - W List Weaknesses	
Opportunities - O List Opportunities	SO Strategies Use strengths to take advantage of opportunities	WO Strategies Overcoming weaknesses by taking advantage of opportunities	
Threats - T List Threats	ST Strategies Use strengths to avoid threats	WT Strategies Minimize weaknesses and avoid threats	
موقعیت استراتژیک عوامل زیست محیطی			

۵	۲.۵	۱
Leave Blank	Strengths – S List Strengths	Weaknesses – W List Weaknesses
Opportunities – O List Opportunities	SO Strategies Use strengths to take advantage of opportunities	WO Strategies Overcoming weaknesses by taking advantage of opportunities
Threats – T List Threats	ST Strategies Use strengths to avoid threats	WT Strategies Minimize weaknesses and avoid threats
موقعیت استراتژیک عوامل کالبدی – فضایی		
۵	۲.۵	۱
Leave Blank	Strengths – S List Strengths	Weaknesses – W List Weaknesses
Opportunities – O List Opportunities	SO Strategies Use strengths to take advantage of opportunities	WO Strategies Overcoming weaknesses by taking advantage of opportunities
Threats – T List Threats	ST Strategies Use strengths to avoid threats	WT Strategies Minimize weaknesses and avoid threats
موقعیت استراتژیک عوامل کاربردی – عملکردی		
۵	۲.۵	۱
Leave Blank	Strengths – S List Strengths	Weaknesses – W List Weaknesses
Opportunities – O List Opportunities	SO Strategies Use strengths to take advantage of opportunities	WO Strategies Overcoming weaknesses by taking advantage of opportunities
Threats – T List Threats	ST Strategies Use strengths to avoid threats	WT Strategies Minimize weaknesses and avoid threats
موقعیت استراتژیک عوامل اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، تاریخی		
۵	۲.۵	۱
Leave Blank	Strengths – S List Strengths	Weaknesses – W List Weaknesses
Opportunities – O List Opportunities	SO Strategies Use strengths to take advantage of opportunities	WO Strategies Overcoming weaknesses by taking advantage of opportunities
Threats – T List Threats	ST Strategies Use strengths to avoid threats	WT Strategies Minimize weaknesses and avoid threats
موقعیت استراتژیک عوامل منظر شهری		

شکل (۵). موقعیت استراتژیک عوامل خارجی و داخلی بازآفرینی پایدار بافت تاریخی میدان مسجدی بناب

مرحله چهارم: تدوین راهبردها

پس از تشکیل جدول SWOT عوامل درونی شامل نقاط قوت و ضعف و عوامل بیرونی شامل فرصت‌ها و تهدیدها مشخص می‌شود و با استفاده از تلفیق عوامل درونی با بیرونی به صورت ماتریس دو در دو که در ردیف آن عوامل درونی و در ستون آن عوامل بیرونی جای می‌گیرد (جدول ۶) راهبردهای الگوی بازآفرینی پایدار بافت تاریخی میدان مسجدی بناب بدست می‌آیند. طبق تعاریف مدیریت استراتژیک راهبردهای منتج از تحلیل‌های استراتژیک مانند تحلیل SWOT یا سایر روش‌های دیگر در چهار حالت طبقه بندی می‌شود. راهبردهای تهاجمی یا توسعه‌ای، راهبردهای محافظه‌کارانه، راهبردهای رقابتی، راهبردهای تدافعی.

جدول (۶). ماتریس راهبردها و راهکارهای بازآفرینی پایدار بافت تاریخی میدان مسجدی بناب

تحلیل SWOT	قوت (S)	ضعف (W)
	- وجود قنات‌ها و چشمه‌ها در حوزه‌ی مداخله - وجود دسترسی‌های پیاده به فضای میدانچه - وجود بازار بناب در همجواری بافت میدانچه - وجود مسجد میدان به عنوان بنای مسلط به میدان با کالبد ارزشمند - وجود مسجد تاریخی میدان به عنوان عنصری تاریخی- فرهنگی و هویت بخش به بافت - برقراری مراسمات مذهبی در ایام سوگواری محرم و صفر - خط آسمان یکنواخت و متناسب در اطراف میدانچه	- کمبود پوشش گیاهی - کمبود شدید سطوح‌های زیاله - استفاده از فضای میدانچه به عنوان پارکینگ - کمبود کاربری‌های خدمات عمومی - فرسودگی مصالح موجود - تجمع اراذل و افراد غریبه در بافت محله به دلیل کاربری‌های ناسازگار - خط آسمان نامناسب در گذرهای اطراف
فرصت‌های خارجی (O)	استراتژی رقابتی / تهاجمی (SO)	استراتژی بازنگری (WO)
- بهره‌گیری از آب و هوای خنک در تابستان - مکان تبدیل مسیرها به پیاده‌راه برای در اولویت دادن افراد پیاده و حفاظت از بافت - امکان استفاده از دوچرخه به عنوان یکی از عناصر اصلی حمل و نقل شهر بناب - وجود بازار به عنوان فرصت پیش‌رو برای جذب استفاده‌کنندگان برای کانون فعالیت - امکان تبدیل مجموعه میدان و بازار به کانون گردشگری - پیاده راه بازار منتهی به فضای میدانچه به عنوان فرصتی برای رشد میدان - حضور بازاریان برای سرمایه‌گذاری برای احیای فضای میدانچه و مسجد میدان - حضور امام جمعه‌ی شهر در جهت پیشبرد اهداف طرح پیشرو در محله‌ی گزاوشت	- ساخت اقامتگاه‌های بوم‌گردی، رستوران‌ها، مسیرهای پیاده‌روی و دوچرخه‌سواری در اطراف چشمه‌ها و قنات‌ها. - اتصال میدانچه به سایر نقاط شهری از طریق شبکه‌ای پیوسته و ایمن از پیاده‌روها. - ایجاد ایستگاه‌های دوچرخه در نقاط مختلف بازار و میدانچه به منظور دسترسی آسان مشتریان به دوچرخه. - ایجاد بازارچه‌ای در اطراف مسجد برای فروش محصولات اسلامی مانند صنایع دستی، کتاب، پوشاک و مواد غذایی حلال. - طراحی مسیرهای گردشگری که مسجد را به عنوان نقطه مرکزی به سایر جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی شهر متصل کند. - بازار و پیاده‌راه منتهی به میدان به صورتی که تردد عزاداران تسهیل شود و فضایی امن و مناسب برای برگزاری مراسم فراهم شود. - تعیین ارتفاع حداکثری برای ساختمان‌های اطراف میدان‌ها با توجه به ارتفاع بناهای تاریخی و بافت موجود	- انجام مطالعات دقیق بر روی آب و هوای منطقه برای شناسایی گونه‌های گیاهی سازگار با شرایط آب و هوایی خنک تابستانی - نصب سطوح‌های زیاله در نقاط پرتردد مانند تقاطع‌ها، ورودی پارک‌ها و اماکن عمومی - ایجاد مسیرهای دوچرخه‌سواری ایمن و مشخص در اطراف میدان‌ها و اتصال آن‌ها به شبکه حمل و نقل عمومی - انجام مطالعات جامع برای شناسایی کمبودهای موجود در زمینه خدمات عمومی در اطراف بازار، مانند کمبود پارکینگ، سرویس بهداشتی، فضاها، سبز، مراکز بهداشتی و... - تهیه یک فهرست جامع از کارهای مرمتی مورد نیاز با اولویت‌بندی بر اساس میزان فرسودگی و اهمیت هر بخش.

امکان استفاده از ضوابط بناهای تاریخی برای نماسازی		-کمبود امکانات تفریحی و ورزشی برای جوانان و ارائه پیشنهاداتی برای افزایش این امکانات
تهدیدهای خارجی (T)	استراتژی تنوع (ST)	استراتژی تدافعی (WT)
-اختلافات دمایی - حجم بالای ترافیک در خیابان شهید بهشتی - واحدهای تجاری همچون فروش علوفه‌ی دامی و ...تهدیدی برای جذب گردشگر -احتمال کم‌رنگ شدن عناصر سازمان فضایی و عناصر خاطره انگیز محله - اشغال فضای اجتماعی توسط افراد غریبه، جهت پارک خودرو در طول روز - احتمال افزایش ساخت‌وسازهای مغایر با حریم بناهای تاریخی	- تعیین دقیق موقعیت قنات‌ها و چشمه‌ها، میزان آبدهی و کیفیت آب - تفکیک واحدهای تجاری به دو دسته کلی: واحدهای سازگار با محیط گردشگری و واحدهای نیازمند به تغییر مکان یا تغییر کاربری - اختصاص بخشی از عرض خیابان‌ها به ایجاد پیاده‌راه‌ها و مسیرهای دوچرخه‌سواری اختصاصی. - انجام مطالعات میدانی و مستندنگاری جامع از عناصر فضایی، بافت تاریخی، مسیرهای دسترسی، و فعالیت‌های اجتماعی در اطراف مسجد. - تعیین خط آسمان مطلوب برای میدان و اطراف آن با توجه به ویژگی‌های تاریخی و فرهنگی منطقه.	- انتخاب گونه‌های گیاهی بومی و سازگار با شرایط اقلیمی منطقه که مقاومت بالایی در برابر خشکسالی و تغییرات دمایی داشته باشند -شناسایی مناطقی با تراکم بالای جمعیت، مراکز تجاری، ایستگاه‌های اتوبوس و مترو که نیاز به سطل زباله بیشتری دارند. - تعیین کاربری‌های مجاز برای میدان با اولویت دادن به کاربری‌های فرهنگی و تفریحی. - انجام مطالعات جامع برای شناسایی نقاط تجمع، عوامل مؤثر بر تجمع، و ارتباط آن با کاربری‌های ناسازگار و اشغال فضاهای اجتماعی.

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

اولویت‌بندی برنامه‌های راهبردی بازآفرینی پایدار بافت تاریخی شهری میدان مسجدی بناب براساس مدل سوارا

در این بخش برای استفاده از روش سوارا، در گام اول نسبت به شناسایی محورهای اصلی و راهبردهای مرتبط با آن اقدام شد که در پژوهش حاضر براساس نظرات خبرگان ۶ محور اصلی و ۲۹ راهبرد معرفی شدند. سپس این راهبردهای نهایی در اختیار خبرگان قرارداد شد تا براساس اهمیت هرکدام، نسبت به مرتب‌سازی آن‌ها اقدام شود. در گام سوم اهمیت نسبی هر راهبرد نسبت به راهبرد بالاتر از خود تعیین شد و درنهایت با استفاده از میزان اهمیتی که خبرگان برای هر راهبرد در نظر گرفتند، وزن نهایی و میزان اهمیت هریک از راهبردها به‌دست آمد. بدین ترتیب و براساس مراحل گفته شده به تحلیل نتایج این روش پرداخته می‌شود. مراحل گام به گام وزن‌دهی به محورها و

راهبردهای برنامه‌ریزی راهبردی بازآفرینی پایدار بافت تاریخی میدان مسجدی بناب به شرح جدول (۷) و جدول (۸) می‌باشد.

جدول (۷). محاسبه وزن نهایی محورهای اصلی برنامه‌ریزی راهبردی بازآفرینی پایدار بافت تاریخی شهری

میدان مسجدی بناب

معیارهای ارزیابی	کد	SJ	KJ=SJ+1	WJ=XJ-1 KJ	q J=W-1 Σ WJ
راهبرد کالبدی- فضایی	D	۰/۰۰	۱/۰۰	۱	۰/۴۷
راهبرد اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و تاریخی	E	۰/۸۵	۱/۸۵	۰/۵۴	۰/۲۵
راهبرد زیست محیطی	A	۰/۷۸	۱/۷۸	۰/۳۰	۰/۱۴
راهبرد منظر شهری	F	۰/۷۰	۱/۷۰	۰/۱۸	۰/۰۸
راهبرد حمل و نقلی	B	۰/۷۰	۱/۷۰	۰/۱۰	۰/۰۵
راهبرد کاربری-عملکردی	C	۰/۶۷	۱/۶۷	۰/۰۶	۰/۰۳

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

ستون دوم در جدول (۸)، نشان‌دهنده لیست محورهای اصلی پژوهش به ترتیب اولویت (بر اساس نظر خبرگان) می‌باشد. با طی فرآیند روش سوارا، در ستون‌های بعدی، وزن نهایی محورها به دست آمده است. با توجه به این که هر محور دارای راهبردهایی می‌باشد، برای تعیین وزن نهایی بایستی فرآیند وزن‌دهی این راهبردها نیز جداگانه طی شود. جدول (۸)، چگونگی اولویت‌بندی راهبردها در هر محور، اهمیت نسبی آن‌ها و درنهایت وزن آن‌ها را نشان می‌دهد.

جدول (۸). محاسبه وزن راهبردهای تحقیق

استراتژی	وزن	کد	نام معیار	SJ	KJ=SJ+1	WJ=XJ-1 KJ	q J=W-1 Σ WJ
زیست محیطی	۳,۶۷	A1	وجود قنات‌ها و چشمه‌ها در حوزه‌ی مداخله	۰	۱,۰۰	۱,۰۰	۰,۰۳۴۹
	۴,۳۳	A2	کمبود پوشش گیاهی	۰,۸۵	۱,۸۵	۰,۵۴	۰,۰۱۸۸
	۱,۰۰	A3	کمبود شدید سطوح‌های زیاده	۰,۷۸	۱,۷۸	۱,۰۴	۰,۰۳۶۲
	۵,۰۰	A4	امکان بهره‌گیری از آب و هوای خنک در تابستان	۰,۷۰	۱,۷۰	۱,۰۵	۰,۰۳۶۶
	۲,۳۳	A5	اختلافات دمایی	۰,۷۰	۱,۷۰	۱,۰۰	۰,۰۳۴۹
ع	۴,۶۷	B1	وجود دسترسی‌های پیاده به فضای میدانچه	۰,۶۷	۱,۶۷	۱,۰۲	۰,۰۳۵۵

۰,۰۳۱۴	۰,۹۰	۱,۸۵	۰,۸۵	استفاده از فضای میدانچه به عنوان پارکینگ	B2	۳,۶۷	کاردی-عملکردی
۰,۰۳۶۲	۱,۰۴	۱,۷۸	۰,۷۸	مکان تبدیل مسیرها به پیاده راه ..	B3	۴,۳۳	
۰,۰۳۶۶	۱,۰۵	۱,۷۰	۰,۷۰	امکان استفاده از دوچرخه به عنوان عناصر اصلی حمل و نقل ..	B4	۵,۰۰	
۰,۰۳۴۹	۱,۰۰	۱,۷۰	۰,۷۰	حجم بالای ترافیک در خیابان شهید بهشتی	B5	۱,۰۰	
۰,۰۳۳۲	۰,۹۵	۱,۷۸	۰,۷۸	وجود بازار بناب در همجواری بافت میدانچه	C1	۲,۳۳	کاردی-عملکردی
۰,۰۳۳۹	۰,۹۷	۱,۸۳	۰,۸۳	کمبود کاربری های خدمات عمومی	C2	۴,۶۷	
۰,۰۳۵۸	۱,۰۳	۱,۷۸	۰,۷۸	وجود بازار به عنوان فرصت پیش رو برای جذب استفاده کنندگان ..	C3	۳,۶۷	
۰,۰۳۸۸	۱,۱۱	۱,۶۰	۰,۶۰	امکان تبدیل مجموعه میدان و بازار به کانون گردشگری	C4	۵,۰۰	
۰,۰۳۲۸	۰,۹۴	۱,۷۰	۰,۷۰	واحدهای تجاری همچون فروش علوفه دامی و ... تهدیدی ..	C5	۴,۳۳	کالبدی-فضایی
۰,۰۳۳۲	۰,۹۵	۱,۷۸	۰,۷۸	وجود مسجد میدان به عنوان بنای با کالبد ارزشمند	D1	۱,۰۰	
۰,۰۳۳۹	۰,۹۷	۱,۸۳	۰,۸۳	فرسودگی مصالح موجود	D2	۲,۳۳	
۰,۰۳۵۸	۱,۰۳	۱,۷۸	۰,۷۸	پیاده راه بازار منتهی به فضای میدانچه به عنوان فرصتی برای رشد ..	D3	۴,۶۷	
۰,۰۳۸۸	۱,۱۱	۱,۶۰	۰,۶۰	احتمال کمرنگ شدن عناصر سازمان فضایی و عناصر خاطره ...	D4	۳,۶۷	تاریخی-اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی
۰,۰۳۲۸	۰,۹۴	۱,۷۰	۰,۷۰	وجود مسجد تاریخی میدان به عنوان عنصری تاریخی- فرهنگی ..	E1	۴,۳۳	
۰,۰۳۳۲	۰,۹۵	۱,۷۸	۰,۷۸	برقراری مراسمات مذهبی در ایام سوگواری محرم و صفر	E2	۴,۰۰	
۰,۰۳۳۹	۰,۹۷	۱,۸۳	۰,۸۳	تجمع ارادل در بافت محله به دلیل کاربری های ناسازگار	E3	۱,۰۰	
۰,۰۳۵۸	۱,۰۳	۱,۷۸	۰,۷۸	حضور بازاریان برای سرمایه گذاری برای احیای فضای میدانچه ..	E4	۲,۳۳	
۰,۰۳۸۸	۱,۱۱	۱,۶۰	۰,۶۰	حضور امام جمعه شهر در جهت پیشبرد اهداف طرح پیشرو	E5	۴,۶۷	
۰,۰۳۰۱	۰,۸۶	۱,۸۵	۰,۸۵	اشغال فضای اجتماعی توسط افراد غریبه، جهت پارک خودرو ..	E6	۳,۶۷	منظر شهری
۰,۰۳۶۲	۱,۰۴	۱,۷۸	۰,۷۸	خط آسمان یکنواخت و متناسب در اطراف میدانچه	F1	۴,۳۳	
۰,۰۳۶۶	۱,۰۵	۱,۷۰	۰,۷۰	خط آسمان نامناسب در گذرهای اطراف	F2	۴,۷۰	
۰,۰۳۴۹	۱,۰۰	۱,۷۰	۰,۷۰	امکان استفاده از ضوابط بناهای تاریخی برای نماسازی	F3	۲,۰۰	
۰,۰۳۵۵	۱,۰۲	۱,۶۷	۰,۶۷	احتمال افزایش ساخت وسازهای مغایر با حریم بناهای تاریخی	F4	۳,۳۳	

منبع: یافته های پژوهش، ۱۴۰۳

همان طور که در جدول (۷) و (۸) ملاحظه می شود، بر اساس نظر کارشناسان و خبرگان، راهبرد کالبدی- فضایی، راهبرد اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و تاریخی، راهبرد زیست محیطی، راهبرد منظر شهری، راهبرد حمل و نقلی، راهبرد کاربری-عملکردی به ترتیب با اهمیت ترین راهبردها شناسایی شدند؛ و در میان راهبردهای زیست محیطی راهبرد امکان بهره گیری از آب و هوای خنک در

تابستان، در میان راهبردهای حمل و نقل راهبرد امکان استفاده از دوچرخه به عنوان عناصر اصلی حمل و نقل، در میان راهبردهای کاربری-عملکردی راهبرد امکان تبدیل مجموعه میدان و بازار به کانون گردشگری، در میان راهبردهای کالبدی-فضایی راهبرد احتمال کمرنگ شدن عناصر سازمان فضایی و عناصر خاطره‌انگیز در میان راهبردهای اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و تاریخی راهبرد حضور امام جمعه‌ی شهر در جهت پیشبرد اهداف طرح پیشرو، در میان راهبردهای منظر شهری راهبرد خط آسمان نامناسب در گذرهای اطراف، مهم‌ترین راهبردها در میان راهبردهای بازآفرینی پایدار در بافت‌های تاریخی شهری می‌باشند.

نتیجه‌گیری

بافت‌های تاریخی به عنوان گنجینه‌های فرهنگی هر شهر محسوب می‌شوند و بازآفرینی آن‌ها به معنای حفاظت از این میراث ارزشمند است. میدان مسجدی به عنوان یکی از نمادهای بناب، نقش مهمی در شکل‌گیری هویت شهری دارد. بازآفرینی این میدان به تقویت حس تعلق شهروندان به شهر و تقویت هویت جمعی کمک می‌کند. راهبردهای بازآفرینی بافت تاریخی میدان مسجدی بناب فرصتی برای احیای هویت شهری این شهر است. چراکه میدان مسجدی بناب به عنوان یکی از عناصر ارزشمند بافت تاریخی این شهر، حامل روایتی دیرینه از هویت و فرهنگ منطقه است. بنابراین تعیین راهبردهای بازآفرینی این میدان نه تنها به احیای کالبد فرسوده آن می‌انجامد، بلکه فرصتی برای بازخوانی ارزش‌های فرهنگی و اجتماعی نهفته در آن است. در واقع بازآفرینی میدان مسجدی بناب، یک فرصت استثنایی برای احیای هویت تاریخی و فرهنگی این شهر است. با توجه به اهمیت این موضوع، باید با برنامه‌ریزی دقیق و جامع، همه جانبه به این موضوع پرداخته شود و راهبردهای مناسب جهت بازآفرینی پایدار این بافت تعیین گردد. در این راستا در این پژوهش ابتدا به تعیین راهبردهای بازآفرینی پایدار و سپس اولویت‌بندی این راهبردها پرداخته شد. با توجه به اهمیت برنامه‌ریزی راهبردی در بازآفرینی پایدار بافت تاریخی شهری میدان مسجدی بناب در این پژوهش ابتدا به شناسایی عوامل داخلی (قوت و ضعف) و عوامل بیرونی (فرصت و تهدید) با استفاده از مدل SWOT و سپس با استفاده از روش SWARA به اولویت‌بندی ۲۹ راهبرد پیش‌روی بازآفرینی پایدار

بافت تاریخی میدان مسجدی بناب پرداخته شد. نتایج حاصل از مدل SWOT نشان داد در بین ابعاد شش گانه مورد بررسی پژوهش در بین عوامل داخلی بعد کالبدی- فضایی، بعد اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و تاریخی و بعد زیست محیطی به ترتیب رتبه اول تا سوم و بعد منظر شهری پایین ترین امتیاز را به خود اختصاص داده اند و در بین عوامل خارجی بعد کالبدی- فضایی، بعد حمل و نقلی و بعد کاربری- عملگری به ترتیب رتبه اول تا سوم و بعد اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و تاریخی پایین ترین امتیاز را به خود اختصاص داده اند. همچنین نتایج مدل SWARA نشان داد که راهبرد کالبدی- فضایی با امتیاز ۰/۴۷ با اهمیت ترین راهبرد و راهبرد کاربری- عملکردی با امتیاز ۰/۰۳ کم اهمیت ترین راهبرد نسبت به سایر راهبردها شناسایی شدند.

با توجه به نتایج، پژوهش حاضر در بسیاری از جنبه ها با مطالعات پیشین همسو است از جمله با یافته های مومینوویچ و همکاران (۲۰۲۰)، چپو و همکاران (۲۰۱۹)، و زنگیسه ای و رفیعان (۱۳۹۹) هم راستاست؛ تمامی این مطالعات بر نقش کلیدی راهبردهای مختلف در این فرآیند اذعان دارند. همچنین، استفاده از مدل SWOT برای شناسایی نقاط قوت، ضعف، فرصت ها و تهدیدها، با رویکرد شیخ الاسلامی و کرمی (۱۳۹۵) در سازماندهی بافت تاریخی خرم آباد همخوانی دارد. رویکرد اولویت بندی راهبردها با استفاده از SWARA نیز با هدف کلی پژوهش هایی نظیر ابراهیمی قربانی و همکاران (۱۴۰۰) که به شناسایی و اولویت بندی استراتژی ها پرداخته اند، مطابقت دارد. از نظر ابعاد مورد بررسی، این پژوهش به صورت جامع به ابعاد کالبدی- فضایی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و تاریخی، زیست محیطی، حمل و نقلی، کاربری- عملکردی و منظر شهری می پردازد که در مطالعات پیشین (مانند مومینوویچ و همکاران (۲۰۲۰) که به اثرات پایدار زیست محیطی، اقتصادی و اجتماعی اشاره کرده اند) نیز مورد توجه بوده است. نقش بازار و میدان به عنوان یک فرصت کلیدی برای جذب گردشگر، مشابه پژوهش جیحانی و همکاران (۱۳۹۷) در بازار تاریخی نراق، در این تحقیق نیز برجسته شده است. همچنین، اهمیت عناصر تاریخی و فرهنگی مانند مسجد میدان و برگزاری مراسم مذهبی، با دیدگاه رئوفی و شیعه (۱۴۰۱) در مورد پتانسیل های موجود محلات و عوامل

فرهنگی، همسو است. در نهایت، توجه به حمل و نقل و پیاده‌راه، با رویکرد چهاردولی و سجادزاده (۲۰۲۲) در زمینه مدیریت سیستم‌های ترافیکی در مناطق تاریخی شهری، هم‌راستا است. با این حال، پژوهش حاضر در چندین زمینه ناهمسو و متمایز است. تمرکز بر جزئیات محلی با ارائه امتیازات کمی برای فرصت‌ها، تهدیدها، نقاط قوت و ضعف میدان مسجدی بناب، این پژوهش را به یک مطالعه موردی عمیق‌تر و کاربردی‌تر برای این منطقه تبدیل می‌کند، که این رویکرد جزئی‌نگرتر از مطالعات کلی‌نگر پالس و همکاران (۲۰۲۳) یا چیو و همکاران (۲۰۱۹) است. همچنین، اولویت‌بندی دقیق ۲۹ راهبرد با SWARA، گامی فراتر از صرفاً شناسایی با SWOT است و دقت و قابلیت اتکای بالاتری در تعیین اهمیت نسبی راهبردها ارائه می‌دهد که در همه پژوهش‌های پیشین به این وضوح دیده نمی‌شود. نهایتاً، شناسایی چالش‌های خاص و بومی مانند بوی نامطبوع، کمبود سطل‌های زباله، استفاده از میدانچه به عنوان پارکینگ، و تجمع افراد غریبه، نشان‌دهنده مسائل محلی و ویژه‌ای در میدان مسجدی بناب است که ممکن است در مطالعات عمومی‌تر کمتر مورد تأکید قرار گرفته باشند و این تمایز، بر کاربردی بودن نتایج برای منطقه مورد مطالعه می‌افزاید.

در این راستا با توجه به مطالب ذکر شده می‌توان گفت که نوآوری این پژوهش علاوه بر ماهیت ترکیبی و تلفیقی آن، در چندین جنبه دیگر نیز قابل توجه است: اولاً، رویکرد تحلیلی-کمی دقیق آن در شناسایی و اولویت‌بندی راهبردها با استفاده از امتیازدهی مشخص به فرصت‌ها، تهدیدها، قوت‌ها و ضعف‌ها، نتایج بسیار کاربردی و قابل استنادی را برای تصمیم‌گیرندگان محلی فراهم می‌کند. این پژوهش صرفاً به شناسایی کلی عوامل اکتفا نکرده، بلکه با ارائه وزن و اهمیت هر عامل، یک نقشه راه عملیاتی برای بازآفرینی ارائه می‌دهد. ثانیاً، تمرکز بر یک مطالعه موردی خاص (میدان مسجدی بناب) با ارائه جزئیات دقیق از ویژگی‌های بستر شهری، امکان تعمیم و کاربرد نتایج را برای بافت‌های تاریخی مشابه در شهرهای دیگر فراهم می‌آورد. این رویکرد به جای ارائه چارچوب‌های نظری کلی، به چالش‌ها و فرصت‌های واقعی و ملموس در یک بافت تاریخی مشخص می‌پردازد. ثالثاً، پژوهش با تأکید بر اینکه «عوامل مطرح شده مهم‌ترین علل عدم

کاربست بازآفرینی پایدار... و نهایتاً عدم تحقق‌پذیری بازآفرینی پایدار... تلقی می‌گردد»، به تبیین ریشه‌های عدم موفقیت طرح‌های بالادستی می‌پردازد و راهکارهایی برای غلبه بر این موانع ارائه می‌دهد. این دیدگاه، پژوهش را از یک مطالعه توصیفی صرف فراتر برده و به یک تحلیل انتقادی تبدیل می‌کند که به دنبال ریشه‌یابی مشکلات است. نهایتاً، تعیین اهمیت نسبی راهبردها با SWARA (راهبرد کالبدی-فضایی با اهمیت‌ترین و کاربری-عملکردی کم‌اهمیت‌ترین) به مسئولین کمک می‌کند تا منابع محدود خود را بر روی اثربخش‌ترین اقدامات متمرکز کنند، که این خود یک گام مهم در جهت بهینه‌سازی فرآیند بازآفرینی و افزایش کارآمدی آن است. در ادامه چند راهکار عملی برای بازآفرینی پایدار این بافت تاریخی ارائه می‌شود:

۱. بهبود و احیای کالبدی-فضایی با رویکرد حفظ هویت تاریخی
۲. توسعه ظرفیت‌های اجتماعی-اقتصادی و فرهنگی با مشارکت ذی‌نفعان
۳. ارتقاء کیفیت زیست‌محیطی و ساماندهی حمل‌ونقل پایدار
۴. برنامه‌ریزی جامع و یکپارچه با رویکرد چالش‌محور

منابع:

- ابراهیمی قربانی، فرناز، رنجبر، احسان، عندلیب، علیرضا. (۱۴۰۰). شناسایی استراتژی‌های بازآفرینی فرهنگ مینا در محدوده‌های تاریخی شهرهای ایران؛ مورد مطالعه: محله فیض‌آباد کرمانشاه. باغ نظر، ۱۸(۹۶)، ۱۲۰-۱۰۵. doi: 10.22034/bagh.2020.226057.4511
- جیحانی، حمیدرضا، عمرانی پور، علی، رجبی، فاطمه. (۱۳۹۷). مطالعه و تبیین چارچوب و راهبردهای حفاظت از بازار تاریخی نراق و محدوده شهری پیرامون، دو فصلنامه مطالعات معماری ایران، ۷(۱۴)، ۷۶-۴۸. <https://civilica.com/doc/948264>
- حبیبی، کیومرث، شیخ احمدی، احمد، رحیمی، محمد، دوستوندی، میلاد. (۱۴۰۳). ارزیابی عناصر شهرهای اسلامی-ایرانی در برندسازی مکانی بافت‌های تاریخی (نمونه موردی: بافت تاریخی شهر شیراز). جغرافیا و آمایش شهری منطقه‌ای، ۱۴(۵۱)، ۶۶-۳۵. doi: 10.22111/gaij.2024.42662.3037

- حسن‌زاده، مهنوش، سلطان‌زاده، حسین. (۱۳۹۶). تدوین مدل مفهومی تحقق پایداری بافت‌های تاریخی با رویکرد راهبردی برنامه‌ریزی بازآفرینی. *باغ نظر*, ۱۴(۵۶), ۷۰-۵۷. https://www.bagh-sj.com/article_56139.html?lang=en
- خاکسار، علی، مهدوی، الهه. (۱۴۰۲). بازآفرینی بافت‌های تاریخی، با رویکرد افزایش زیست‌پذیری شهری. *هنر و تمدن شرق*, ۱۱(۴۲), ۶۳-۵۴. doi: 10.22034/jaco.2023.405597.1328
- رجبی، اسماعیل، حسین‌زاده دلیر، کریم، عزت پناه، بختیار. (۱۴۰۰). شناسایی پیشران‌های کلیدی مؤثر بر بازآفرینی بافت تاریخی شهر تبریز با رویکرد آینده‌پژوهی. *فرهنگ معماری و شهرسازی اسلامی*. ۶ (۲): ۲۱۱-۲۳۷. URL: <http://ciauj-tabriziau.ir/article-1-319-fa.html>
- رسولی، محمد، حاجی‌زاده اناری، حسن، سعید پور، شراره، هوشنگ، محمدمهدی، قبادی، شادی. (۱۴۰۲). ارائه راهبردهای بازآفرینی رویدادمدار در بافت‌های فرسوده شهری (مطالعه موردی: بافت فرسوده شهر سنندج). *توسعه پایدار شهری*, ۴(۱۱), ۷۰-۵۱. doi: 10.22034/usd.2023.706525
- رئوفی، روزین، شیعه، عباس. (۱۴۰۱). تدوین راهبردهای بازآفرینی بافت تاریخی شهر سنندج از طریق کاربست رویکرد طب سوزنی شهری. *معماری و شهرسازی آرمان شهر*, ۱۵(۴۱), ۲۶۷-۲۴۹. doi: 10.22034/aaud.2023.270749.2412
- زنگی‌شاهی، سجاد، رفیع‌ان، مجتبی. (۱۳۹۹). برنامه‌ریزی استراتژیک و راهبردهای بازآفرینی پایدار بافت‌های فرسوده شهری (مطالعه موردی: شهر کرمانشاه)، فصلنامه چشم انداز شهرهای آینده، ۱(۴)، ۱۱۸-۱۰۳. <https://civilica.com/doc/1267367>
- شیخ‌الاسلامی، علیرضا و کرمی، مریم. (۱۳۹۵). راهبردهای بازآفرینی و سازماندهی بافت‌های تاریخی-قدیمی شهر خرم‌آباد، دومین همایش ملی فرهنگ، گردشگری و هویت شهری، کرمان، <https://civilica.com/doc/708648>
- قربانی، حمید، رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا، زاهدی، شمس‌السادات، هاشمی، سید سعید. (۱۴۰۰). تحلیل عوامل مؤثر در برنامه‌ریزی راهبردی گردشگری میراثی (مطالعه موردی: شهر تهران). *معماری و شهرسازی ایران*, ۱۲(۱)، ۲۳۷-۲۵۰. doi.org/10.30475/isau.2020.213371.1332
- مهندسین مشاور فضا بنا (۱۴۰۱). *مطالعات طرح بازآفرینی، میدانچه و فضای اطراف مسجد تاریخی میدان بناب مرحله اول، دوم و سوم، شهرداری بناب*.
- میرکتولی، جعفر، حیدری، مریم. (۱۴۰۲). بررسی بازآفرینی بافت فرسوده با تأکید بر شاخص‌های زیست‌پذیری شهری (نمونه موردی: شهر مرودشت). *جغرافیا و آمایش شهری منطقه‌ای*, ۱۴(۵۰), ۱۷۲-۱۴۹. doi: 10.22111/gaij.2023.41791.3009
- Amado, M., & Rodrigues, E. (2019). A heritage-based method to urban regeneration in developing countries: The case study of Luanda. *Sustainability*, 11(15), 41-53. <https://doi.org/10.3390/su11154105>.

- Arbab, P., & Alborzi, G. (2022). Toward developing a sustainable regeneration framework for urban industrial heritage. *Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development*, 12(3), 263-274. <https://doi.org/10.1108/JCHMSD-04-2020-0059>.
- Chahardowli, M., & Sajadzadeh, H. (2022). A strategic development model for regeneration of urban historical cores: A case study of the historical fabric of Hamedan City. *Land Use Policy*, 114, 105993. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2022.105993>.
- Chandan, S., & Kumar, A. (2019). Review of urban conservation practices in historic cities. *International Journal on Emerging Technologies* 10(1): 74-84. <https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/59972689/>
- Chiu, Y. H., Lee, M. S., & Wang, J. W. (2019). Culture-led urban regeneration strategy: An evaluation of the management strategies and performance of urban regeneration stations in Taipei City. *Habitat International*, 86, 1-9. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2019.01.003>.
- Claudia, T., & Luigi, P. (2016). A novel paradigm to achieve sustainable regeneration in Historical Centres with Cultural Heritage. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 223, 693-697. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2016.05.243>.
- Della Spina, L., & Giorno, C. (2022). Waste landscape: urban regeneration process for shared scenarios. *Sustainability*, 14(5), 2880. <https://doi.org/10.3390/su14052880>.
- Ebrahimi Ghorbani, F., Ranjbar, E., & Andalib, A. (2021). Identifying Culture-led Regeneration Strategies in Historical Districts of Iranian Cities: The Case of Feizabad Neighborhood of Kermanshah. *The Monthly Scientific Journal of Bagh-e Nazar*, 18(96), 105-120. (in Persian) doi: 10.22034/bagh.2020.226057.4511.
- Faz Bana consulting engineers (2022). Studies of the reconstruction plan, the square and the space around the historical mosque of Bonab Square, first, second and third stages, Bonab Municipality. (in Persian).
- Ghorbani, H., Rokneddin Eftekhari, A., Zahedi, S. S., & Hashemi, S. S. (2021). Analysis of the effective factors on strategic planning of heritage tourism (Case study: Tehran city). *Journal of Iranian Architecture & Urbanism(JIAU)*, 12(1), 237-250.. (in Persian) doi: 10.30475/isau.2020.213371.1332.
- Habibi, K., Sheikh Ahmadi, A., Rahimi, M., & Doostvandi, M. (2024). Evaluation of Elements of Islamic-Iranian Cities in Spatial Branding of Historical Contexts (Case Study: Historical Context of Shiraz). *Geography and Territorial Spatial Arrangement*, 14(51), 35-66. (in Persian) doi: 10.22111/gaij.2024.42662.3037.
- Hassanzadeh, M., & Soltanzadeh, H. (2018). Developing a Conceptual Model for Urban Texture Sustainability: an Integrated Revitalization Approach. *The Monthly Scientific Journal of Bagh-e Nazar*, 14(56), 57-70. (in Persian) https://www.bagh-sj.com/article_56139.html?lang=en
- Jeihani, H., Omranipour, A., Rajabi, F. (2017). The study and explanation of the framework and strategies for the protection of Naragh historical market and the surrounding urban area, Iranian architectural studies quarterly, 7(14), 48-76. (in Persian) <https://civilica.com/doc/948264>.
- Kara, C., & Iranmanesh, A. (2022). Modelling and assessing sustainable urban regeneration for historic urban quarters via analytical hierarchy process. *Land*, 12(1), 72. <https://doi.org/10.3390/land12010072>.

- Khaksar, A., & Mahdavi, E. (2023). Regenerating Historical Contexts, with an Approach to Enhancing Urban Livability. *Journal of Art and Civilization of the Orient*, 11(42), 54-63. (in Persian) doi: [10.22034/jaco.2023.405597.1328](https://doi.org/10.22034/jaco.2023.405597.1328).
- Korkmaz, C., & Balaban, O. (2020). Sustainability of urban regeneration in Turkey: Assessing the performance of the North Ankara Urban Regeneration Project. *Habitat International*, 95, 102081. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2019.102081>.
- Marta, B., & Giulia, D. (2020). Addressing social sustainability in urban regeneration processes. An application of the social multi-criteria evaluation. *Sustainability*, 12(18), 75-89. <https://doi.org/10.3390/su12187579>.
- Mirkotli, J., & Heydari, M. (2024). Investigating the Regeneration of worn-out Fabric With an Emphasis on Urban Bio-Liveability Indicators (Case Study: Marvdasht City). *Geography and Territorial Spatial Arrangement*, 14(50), 149-172. (in Persian) doi: [10.22111/gaij.2023.41791.3009](https://doi.org/10.22111/gaij.2023.41791.3009).
- Muminović, E., Radosavljević, U., & Beganović, D. (2020). Strategic planning and management model for the regeneration of historic urban landscapes: The case of historic center of Novi Pazar in Serbia. *Sustainability*, 12(4), 13-23. <https://doi.org/10.3390/su12041323>.
- Pulles, K., Conti, I. A., de Kleijn, M. B., Kusters, B., Rous, T., Havinga, L. C., & Kaya, D. I. (2023). Emerging strategies for regeneration of historic urban sites: A systematic literature review. *City, Culture and Society*, 35, 100539. <https://doi.org/10.1016/j.ccs.2023.100539>.
- Rajabi E, Hosseinzadeh Dalir K, Ezzatpanah B. (2021). Identifying the Regeneration Affecting Key Drivers of Tabriz City Historical Textures Using Future Studies Approach. *CIAUJ*; 6 (2) :211-237(in Persian). URL: <http://ciauj-tabriziau.ir/article-1-319-fa.html>.
- Raoufi, R., & Shieh, A. (2023). Formulating Regeneration Strategies for the Historical Fabric of Sanandaj City by Applying an Urban Acupuncture Approach. *Armanshahr Architecture & Urban Development*, 15(41), 249-267. (in Persian) doi: [10.22034/aaud.2023.270749.2412](https://doi.org/10.22034/aaud.2023.270749.2412).
- Rasoli, M., Hajizadeh Anari, H., Saeedpour, S., Hoshang, M. M., & Qobadi, S. (2023). Presenting Event-Based Regeneration Strategies of Urban Decay Fabrics (Case Study: Sanandaj City). *Journal of Urban Sustainable Development*, 4(11), 51-70. (in Persian) doi: [10.22034/usd.2023.706525](https://doi.org/10.22034/usd.2023.706525).
- Sepe, M. (2013). Urban history and cultural resources in urban regeneration: a case of creative waterfront renewal. *Planning Perspectives*, 28(4), 595-613. <https://doi.org/10.1080/02665433.2013.774539>.
- Sheikhul-Islami, Alireza and Kerami, Maryam. (2015). Strategies for re-creating and organizing historical-ancient contexts of Khorramabad city, the second national conference on culture, tourism and urban identity, Kerman. (in Persian) <https://civilica.com/doc/708648>.
- Wang, H., Zhao, Y., Gao, X., & Gao, B. (2021). Collaborative decision-making for urban regeneration: A literature review and bibliometric analysis. *Land Use Policy*, 107, 105479. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2021.105479>.

Zangisheh-ai, Sajjad, Rafiyan, Mojtabi. (2019). Strategic planning and sustainable regeneration strategies of dilapidated urban tissues (case study: Kermanshah city), *Future Cities Perspective Quarterly*, 1(4), 103-118. (in Persian) <https://civilica.com/doc/1267367>.

Abstract:

The historical context of Bonab Mosque Square is facing serious challenges in the field of its preservation and revival, which shows the necessity of developing comprehensive and sustainable strategies for the regeneration of this context. The current research was conducted in terms of practical targeting and in terms of qualitative-quantitative methodology. The statistical population of the research has been selected from 40 experts of this subject and experts in relevant organizations. In order to analyze the data, the internal and external factors affecting the sustainable reconstruction of the historical context of Bonab Mosque Square were first identified using the SWOT model, and then these factors were prioritized using the SWARA method. The results showed that among the six dimensions, among the internal factors, the physical-spatial dimension with a score of 3.86 has the highest score, and the urban landscape dimension with a score of 3.06 has the lowest score, and among the external factors, the physical-spatial dimension has the highest score with a score of 4.75. And the social, economic, cultural and historical dimensions have the lowest score with a score of 3.3. The results of the SWARA method showed that the physical-spatial strategy with a score of 0.47 was the most important strategy and the user-functional strategy with a score of 0.03 was the least important strategy compared to other strategies, and among the 29 final strategies after calculating the weight of the criteria, environmental strategies The strategy of being able to take advantage of the cool weather in summer, among the transportation strategies, the strategy of using bicycles as the main elements of transportation, among the user-functional strategies, the strategy of turning the square and market complex into a tourist center, among the physical-spatial strategies The possibility of dimming the elements of spatial organization and memorable elements among the social, economic, cultural and historical strategies, the strategy of the presence of the imam of the city in order to advance the goals of the progressive plan, among the strategies of the urban landscape, the strategy of the inappropriate skyline in the surrounding passages, the most important strategies among the strategies of sustainable regeneration They are in historical urban contexts.

Key words: historical context, strategic planning, sustainable regeneration, Bonab city, Masjid square